

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ 2019 ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ 2020-2022

Υπουργείο Οικονομικών

Οκτώβριος 2019

ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ.....	4
1.1 Διεθνείς οικονομικές εξελίξεις.....	4
1.2 Οικονομικές Εξελίξεις 2019.....	5
1.3 Μεσοπρόθεσμες Προοπτικές 2020-2022.....	12
1.4 Ανάλυση κινδύνων.....	13
1.5 Χρηματοοικονομικές εξελίξεις.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ.....	19
2.1 Δημοσιονομικές Εξελίξεις 2018-2019.....	19
2.2 Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2020-2022.....	25
2.3 Ανάλυση βιωσιμότητας δημόσιου χρέους.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ.....	29
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ.....	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ 2020.....	36
5.1 Προϋπολογισμός 2020.....	36
5.2 Απασχόληση στο Δημόσιο Τομέα.....	37

ΔΙΕΥΘΥΝΤΙΚΗ ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Προϋπολογισμός του 2020 όπως και το Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΜΔΠ) 2021-2022 ετοιμάστηκαν σύμφωνα με τις κατευθυντήριες γραμμές του Στρατηγικού Πλαισίου Δημοσιονομικής Πολιτικής (ΣΠΔΠ) 2020-2022 που ενέκρινε το Υπουργικό Συμβούλιο στη συνεδρία στις 15 Μαΐου 2019. Οι βασικοί στόχοι της οικονομικής πολιτικής παραμένουν αμετάβλητοι και περιλαμβάνουν τη διατήρηση της μακροοικονομικής σταθερότητας, τη βιώσιμη διαχείριση των δημοσίων οικονομικών, την εύρυθμη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού συστήματος, τη διατήρηση ευνοϊκού περιβάλλοντος για την επιχειρηματικότητα και τις επενδύσεις και τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας μέσα από τη συνέχιση της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας. Με αυτό τον τρόπο διασφαλίζεται η ενίσχυση των παραγωγικών δυνατοτήτων της οικονομίας, η βιώσιμη ανάπτυξη και η δημιουργία θέσεων εργασίας, μέσα σε συνθήκες κοινωνικής συνοχής.

Η **κυπριακή οικονομία αναπτύχθηκε** κατά 3,2% σε πραγματικούς όρους το 1^ο εξάμηνο του 2019 σε σύγκριση με το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου. Για ολόκληρο το 2019, εκτιμάται ότι η ανάπτυξη θα κυμανθεί γύρω στο 3,2%. Το 2020 προβλέπεται επιβράδυνση, με τον πραγματικό ρυθμό ανάπτυξης να αναμένεται ότι θα κυμανθεί γύρω στο 2,9%. Κατά τη μεσοπρόθεσμη περίοδο 2021-2022, ο πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης προβλέπεται γύρω στο 2,7%.

Η επιβράδυνση του ρυθμού ανάπτυξης οφείλεται στο ότι η ανάπτυξη τομέων κλειδιά της οικονομίας άρχισε να εξομαλύνεται μετά από τη σημαντική ανάπτυξη που είχαν τα τελευταία χρόνια, αλλά και στην αβεβαιότητα που επικρατεί στο εξωτερικό περιβάλλον, με την ένταση του προστατευτισμού στο διεθνές εμπόριο και με ορατό το ενδεχόμενο άτακτης εξόδου του Η.Β. από την Ε.Ε. Η επιδείνωση του εξωτερικού περιβάλλοντος και η επιβράδυνση που καταγράφεται στις μεγάλες ευρωπαϊκές οικονομίες επιβάλλει εγρήγορση και προσήλωση στους βασικούς άξονες της οικονομικής πολιτικής, προκειμένου να διαφυλαχθεί η αναπτυξιακή πορεία της Κυπριακής οικονομίας.

Το **ποσοστό ανεργίας** μειώθηκε περαιτέρω το 1^ο εξάμηνο του 2019 στο 7,7%, ενώ για ολόκληρο το 2019 αναμένεται να διαμορφωθεί στο 7,0% σε σύγκριση με 8,4% το 2018. Η μείωση στο ποσοστό ανεργίας είναι ανάμεσα στις μεγαλύτερες στην ΕΕ και προβλέπεται ότι το 2020 το ποσοστό ανεργίας θα μειωθεί περαιτέρω στο 6,0% και σταδιακά μέχρι το 2022 θα περιορισθεί στο 5,0%, καθώς η οικονομία προσαρμόζεται σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης.

Τα ποσοστά μακροχρόνιας ανεργίας και ανεργίας μεταξύ των νέων, αν και παραμένουν σχετικά υψηλά, παρουσιάζουν ταυτόχρονα σημαντική πτωτική τάση από 7,8% το 2^ο τρίμηνο του 2015 σε 2,1% το 2^ο τρίμηνο του 2019 και από 40,5% το τέλος του 2013 σε 14,9% το 2^ο τρίμηνο του 2019, αντίστοιχα.

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας, το **ποσοστό κινδύνου φτώχειας** μειώθηκε στο 15,4%, σε σύγκριση με 15,7% το 2017. Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού μειώθηκε στο 23,9% το 2018, από 25,2% το 2017. Ο συντελεστής Gini το 2018 μειώθηκε στο 29,1 από 30,8 το 2017. Ο συντελεστής Gini είναι δείκτης άνισης κατανομής ή συγκέντρωσης του εισοδήματος. Αν τα εισοδήματα ήταν εξίσου κατανομημένα στον πληθυσμό τότε ο συντελεστής Gini θα ήταν 0 (πλήρης ισότητα). Αν όμως τα εισοδήματα ήταν όλα συγκεντρωμένα

σε ένα άτομο τότε ο συντελεστής Gini θα ήταν 100. Μείωση στην τιμή του συντελεστή Gini συνεπάγεται και μείωση της ανισότητας.

Ο **Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ)**, για την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2019, σημείωσε θετική μεταβολή της τάξης του 0,6% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου χρόνου. Η μεγαλύτερη θετική μεταβολή παρατηρήθηκε στην κατηγορία Στέγαση, Ύδρευση, Ηλεκτρισμός και Υγραέριο (5,6%), ενώ τη μεγαλύτερη αρνητική μεταβολή παρατηρήθηκε στις κατηγορίες Επικοινωνίες (-4,2%) και Μεταφορές (-3,%). Για το 2019, ο πληθωρισμός αναμένεται να κυμανθεί σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, της τάξης του 0,5%, λόγω κυρίως της μείωσης των διεθνών τιμών του πετρελαίου σε σύγκριση με τον προηγούμενο χρόνο με συνακόλουθη μείωση των τιμών των ενεργειακών προϊόντων στην εγχώρια αγορά.

Όσον αφορά το **χρηματοπιστωτικό τομέα** της Κύπρου, η σημαντικότερη εξέλιξη του τελευταίου χρόνου στον τραπεζικό τομέα είναι η αισθητή μείωση του ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων (ΜΕΧ), μετά τη μεταφορά μέρους των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας (ΣΚΤ) προς την Ελληνική Τράπεζα, που ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2018. Η μείωση στα ΜΕΧ επήλθε από τη μεταφορά μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων της ΣΚΤ αξίας €5,6 δισ., που αντιπροσώπευαν περίπου το ένα τρίτο των ΜΕΧ του συνολικού τραπεζικού τομέα κατά τον Σεπτέμβριο του 2018, εκτός του τραπεζικού συστήματος, στη Συνεργατική Εταιρεία Διαχείρισης Περιουσιακών Στοιχείων Λτδ (Σ.Ε.ΔΙ.ΠΕ.Σ). Αξίζει να αναφερθεί επίσης, ως μια σημαντική εξέλιξη μέσα στο 2019, η ολοκλήρωση του Project Helix από την Τράπεζα Κύπρου με την πώληση δανειακού χαρτοφυλακίου με μεικτή λογιστική αξία ύψους €2,8 δισ, εκ των οποίων €2,7 δισ αφορούν μη εξυπηρετούμενα δάνεια, με ενυπόθηκες εξασφαλίσεις ακίνητα περιουσιακά στοιχεία.

Το 2020 αναμένεται περαιτέρω πρόοδος σε σχέση με την αντιμετώπιση των εναπομείναντων προκλήσεων που σχετίζονται με το τραπεζικό σύστημα της Κύπρου. Συγκεκριμένα, προγραμματίζονται σημαντικές πωλήσεις χαρτοφυλακίων μη-εξυπηρετούμενων δανείων που θα βελτιώσουν την ποιότητα του ισολογισμού των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, ενώ παράλληλα έχει τεθεί σε εφαρμογή το Σχέδιο Εστία το οποίο θα βοηθήσει στη ρύθμιση μη-εξυπηρετούμενων δανείων με υποθήκη την πρώτη κατοικία του δανειολήπτη, στη βάση συγκεκριμένων κριτηρίων. Η θέση ρευστότητας των τραπεζών παραμένει ισχυρή και η κεφαλαιακή τους επάρκεια σε ικανοποιητικά επίπεδα. Πρόκληση για τις τράπεζες αποτελεί η πτωτική τάση που παρατηρείται στα επιτόκια, σε συνάρτηση με την υπερβολική ρευστότητα που παρουσιάζουν.

Το **δημοσιονομικό ισοζύγιο** της γενικής κυβέρνησης κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου του 2019 συνέχισε να είναι πλεονασματικό φθάνοντας τα €572,3 εκ., δηλαδή 2,6% ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε σύγκριση με πλεόνασμα ύψους €326,9 εκ. κατά το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου έτους, δηλαδή 1,6% ως ποσοστό του ΑΕΠ. Το πλεόνασμα του πρωτογενούς ισοζυγίου ανήλθε στα €761,8 εκ. κατά την υπό αναφορά περίοδο, σε σύγκριση με πλεόνασμα ύψους €528,5 εκ. την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου χρόνου. Ως ποσοστό του ΑΕΠ, το πλεόνασμα στο πρωτογενές ισοζύγιο ανήλθε στο 3,5% κατά την υπό αναφορά περίοδο του 2019, σε σύγκριση με 2,5% την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου χρόνου.

Σύμφωνα με τις αναθεωρημένες προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών για ολόκληρο το 2019, αναμένεται πλεονασματικό δημοσιονομικό ισοζύγιο της τάξης του 3,8% ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε σύγκριση με -4,8% του ΑΕΠ το 2018.¹ Αντίστοιχα, το πλεόνασμα του πρωτογενούς ισοζυγίου το 2019 υπολογίζεται στο 6,2% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με -2,3% το 2018.²

Το δημοσιονομικό ισοζύγιο κατά το 2020 προβλέπεται να είναι πλεονασματικό και υπολογίζεται στο 2,7%, ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα υπολογίζεται στο 5,1% του ΑΕΠ.

Για τα έτη 2021 και 2022, οι δημοσιονομικοί στόχοι που έχουν τεθεί για το δημοσιονομικό ισοζύγιο είναι η διατήρηση ενός πλεονασματικού δημοσιονομικού ισοζυγίου της τάξης του 2,5% και 2,3% του ΑΕΠ, αντίστοιχα. Οι πιο πάνω δημοσιονομικοί στόχοι επιτρέπουν την ικανοποίηση του Μεσοπρόθεσμου Δημοσιονομικού Στόχου (ισοσκελισμένο ισοζύγιο σε διαρθρωτικούς όρους) κατά τη διάρκεια της προγραμματικής περιόδου.

Με βάση τα πιο πάνω, προβλέπεται ότι, το 2020 το **δημόσιο χρέος** θα μειωθεί ως ποσοστό του ΑΕΠ και θα περιορισθεί στο 91,1%, σε σύγκριση με εκτίμηση για 97,4% το 2019. Η πτωτική πορεία του δημόσιου χρέους, αναμένεται να συνεχιστεί και να κατέλθει στο 85,4% και 81,1%, ως ποσοστό του ΑΕΠ, κατά το 2021 και 2022, αντίστοιχα. Σημειώνεται ότι, το δημόσιο χρέος κρίνεται ως βιώσιμο κάτω από όλα τα σενάρια της άσκησης ευαισθησίας του χρέους. Η Κύπρος είναι πλέον τοποθετημένη στην επενδυτική βαθμίδα, υπάρχει άνετη πρόσβαση στις διεθνείς αγορές ενώ οι αποδόσεις των κυπριακών ομολόγων παραμένουν σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα.

Το κείμενο που ακολουθεί χωρίζεται σε τέσσερα (4) κεφάλαια. Στο Κεφάλαιο 1 παρουσιάζονται οι μακροοικονομικές εξελίξεις του 2019 και οι προβλέψεις για την περίοδο 2019-2022 για την Κύπρο, ενώ καταγράφονται οι διεθνείς οικονομικές εξελίξεις και οι εξελίξεις στο χρηματοοικονομικό τομέα. Στο Κεφάλαιο 2 παρουσιάζονται οι εξελίξεις που αφορούν τα δημοσιονομικά μεγέθη, ενώ γίνεται και ανάλυση βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους. Στο Κεφάλαιο 3 παρουσιάζονται οι εξελίξεις σχετικά με τη διαχείριση του δημόσιου χρέους και τη χρηματοδότηση. Στο Κεφάλαιο 4 παρουσιάζονται οι στρατηγικές επιδιώξεις της κυβέρνησης που έχουν στόχο τη διασφάλιση μιας βιώσιμης τροχιάς ανάπτυξης που θα οδηγήσει σε αύξηση της απασχόλησης και ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Τέλος, στο Κεφάλαιο 5 παρουσιάζεται ο Προϋπολογισμός του 2020 και το ΜΔΠ 2021-2022.

---

¹ Κατά το 2018, το δημοσιονομικό ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης ήταν ελλειμματικό ύψους €989,6 εκ. (-4,8% του ΑΕΠ) σε σύγκριση με πλεόνασμα €344,2 εκ. (1,8% του ΑΕΠ) τον προηγούμενο χρόνο, λόγω της μη-επαναλαμβανόμενης δημοσιονομικής επιβάρυνσης ύψους €1.684,9 εκ. που προέκυψε από την πώληση μέρους περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας Λτδ (ΣΚΤ) στην Ελληνική Τράπεζα. Εξαιρουμένης της προαναφερόμενης μη-επαναλαμβανόμενης δημοσιονομικής επιβάρυνσης, το δημοσιονομικό ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης κατά το 2018 κατέγραψε πλεόνασμα ύψους €695,3 εκ (3,4% του ΑΕΠ).

² Εξαιρουμένης της μη-επαναλαμβανόμενης δημοσιονομικής επιβάρυνσης που περιγράφεται πιο πάνω, το πρωτογενές ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης κατά το 2018 κατέγραψε πλεόνασμα ύψους €1.210,4 εκ (5,8% του ΑΕΠ).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

1.1 Διεθνείς οικονομικές εξελίξεις

Η παγκόσμια οικονομία το 2018 αναπτύχθηκε κατά 3,8% σε πραγματικούς όρους, ενώ το 2019 και 2020 αναμένεται να συνεχίσει να αναπτύσσεται με κάπως πιο υποτονικούς ρυθμούς. Σύμφωνα με τις καλοκαιρινές προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ο παγκόσμιος πραγματικός ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης το 2019 και 2020 αναμένεται να κυμανθεί γύρω στο 3,4%. Οι κύριοι κίνδυνοι συγκεντρώνονται γύρω από συνεχιζόμενη εμπορική ένταση σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ στην Ευρώπη υπάρχει και ο παράγοντας της αβεβαιότητας γύρω από το χρόνο και τον τρόπο εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ). Επιπλέον, οι τελευταίες γεωπολιτικές εξελίξεις στη Μέση Ανατολή, κλιμακώνουν την ένταση με ενδεχόμενο αντίκτυπο στις τιμές του πετρελαίου.

Η ΕΕ των 28 (ΕΕ28) αναπτύχθηκε με ρυθμό 2% το 2018, με τις τελευταίες εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (καλοκαιρινές προβλέψεις 2019) να υπολογίζουν πραγματικό ρυθμός ανάπτυξης γύρω στο 1,4% και 1,6% το 2019 και 2020 αντίστοιχα. Το 2019, ο πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας της Ευρωζώνης αναμένεται να επιβραδυνθεί στο 1,2% από 1,9% το 2018, και εκτιμάται ότι το 2020 ο πραγματικός ρυθμός ανάπτυξης θα εδραιωθεί στο 1,4%.

Οι εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για το ρυθμό ανάπτυξης παραμένουν αμετάβλητες μεταξύ των εαρινών και καλοκαιρινών προβλέψεων 2019, αν και το πρώτο τρίμηνο του 2019 η ανάπτυξη επιταχύνθηκε, λόγω προσωρινών κυρίως παραγόντων και με κύριο μοχλό την ιδιωτική κατανάλωση, σε συνάρτηση με τη συνεχιζόμενη βελτίωση στην αγορά εργασίας και αύξηση των μισθών. Το δεύτερο μισό του 2019 η ανάπτυξη αναμένεται να επιβραδυνθεί, καθώς ο τομέας των υπηρεσιών και η ιδιωτική κατανάλωση μπορεί να μην αποδειχτούν τόσο ανθεκτικοί παράγοντες όσο αρχικά αναμένονταν. Ο πληθωρισμός στην ΕΕ28 ωστόσο παραμένει υποτονικός, με την πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο 1,3% για το 2019 και 2020. Οι κύριοι λόγοι είναι αφενός οι χαμηλές προβλέψεις για τις τιμές του πετρελαίου που ενσωματώνονται στην πρόβλεψη για τον πληθωρισμό και, αφετέρου, οι επιχειρήσεις φαίνεται να απορροφούν τις αυξήσεις στους μισθούς, αντί να τις μετακυλούν στις τιμές, ενόψει ίσως της γενικής αβεβαιότητας που επικρατεί. Η ανεργία στην ΕΕ28 για το 2019 αναμένεται να μειωθεί στο 5,9%, έναντι 6,8% το 2018, και στο 5,5% το 2020.

Σημαντικοί εμπορικοί εταίροι

Η οικονομική ανάπτυξη στο Ηνωμένο Βασίλειο αναμένεται σχεδόν σταθερή το 2019 στο 1,3%, γύρω στο 1,3%, χωρίς σημαντική μεταβολή σε σχέση με 1,4% το 2018, λόγω της τεχνικής υπόθεσης που γίνεται, καθαρά για λόγους προβλέψεων ότι οι εμπορικές σχέσεις Η.Β.-Ε.Ε. θα παραμείνουν ως έχουν. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, στο πλαίσιο των καλοκαιρινών του προβλέψεων, αναθεώρησε προς τα κάτω την πρόβλεψή του για τη Ρωσική οικονομική ανάπτυξη το 2019 στο 1,2% από 1,4% μετά από ένα αδύναμο πρώτο τρίμηνο, υποδεικνύοντας ότι θα χρειαστούν ευρύτερες μεταρρυθμίσεις για ισχυρότερη ανάπτυξη.

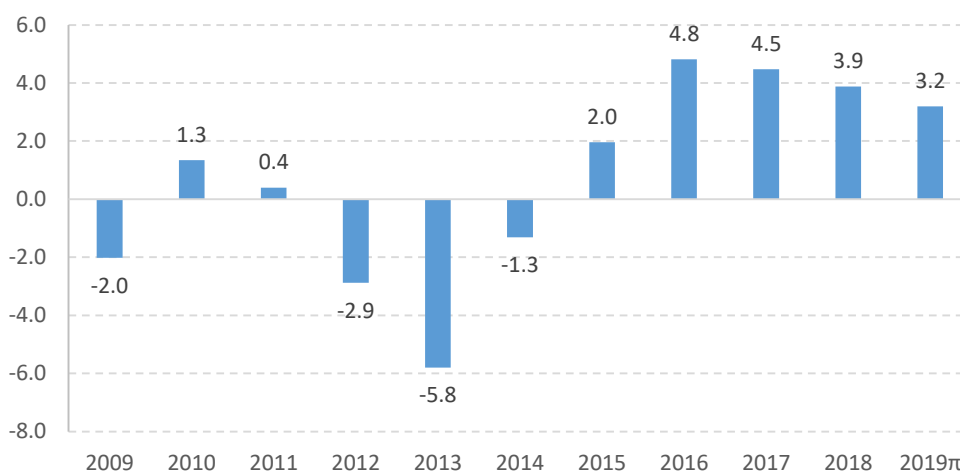

1.2 Οικονομικές Εξελίξεις 2019

Η οικονομία της Κύπρου συνεχίζει να παρουσιάζει υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης κατά το 2019 με τάσεις επιβράδυνσης. Συγκεκριμένα, με βάση τις τελευταίες εκτιμήσεις της Στατιστικής Υπηρεσίας, κατά το 1^ο εξάμηνο του 2019, το εποχικά διορθωμένο ΑΕΠ σε σταθερές τιμές, παρουσίασε αύξηση γύρω στο 3,2% σε σύγκριση με το 1^ο εξάμηνο του 2018. Η αντίστοιχη αύξηση το 1^ο εξάμηνο του 2018 ήταν 4%.

Για το 2019 συνολικά, με βάση το μακροοικονομικό σενάριο, ο ρυθμός ανάπτυξης αναμένεται να κυμανθεί γύρω στο 3,2% σε πραγματικούς όρους σε σχέση με 3,6% που ήταν η προηγούμενη πρόβλεψη όπως αυτή περιλαμβανόταν στο Πρόγραμμα Σταθερότητας 2019-2022 (Απρίλιος 2019).

Διάγραμμα 1: Πραγματικός ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης 2009-2019
(στοιχεία διορθωμένα ως προς τις εποχικές διακυμάνσεις και τις εργάσιμες μέρες, %)

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

Από πλευράς ζήτησης, η ιδιωτική κατανάλωση το 1^ο εξάμηνο του 2019 συνεχίζει να καταγράφει θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης σε σχέση με το 1^ο εξάμηνο του 2018. Συνολικά, το 1^ο εξάμηνο του 2019, η ετήσια αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης ανήλθε γύρω στο 5% (στοιχεία εποχικά διορθωμένα). Η δημόσια κατανάλωση κατέγραψε αύξηση της τάξης του 11,9% (στοιχεία εποχικά διορθωμένα) το 1^ο εξάμηνο του 2019 σε σύγκριση με το 1^ο εξάμηνο του 2018. Οι καθαρές επενδύσεις πάγιου κεφαλαίου σημείωσαν αύξηση 37,5% αντίστοιχα.

Όσον αφορά την εξωτερική ζήτηση, οι εξαγωγές παρουσιάζουν οριακή μείωση ύψους 0,8% ενώ οι εισαγωγές παρουσίασαν αύξηση ύψους 6,9% (στοιχεία εποχικά διορθωμένα) κατά το 1^ο εξάμηνο του 2019 σε σχέση με το αντίστοιχο εξάμηνο του 2018.

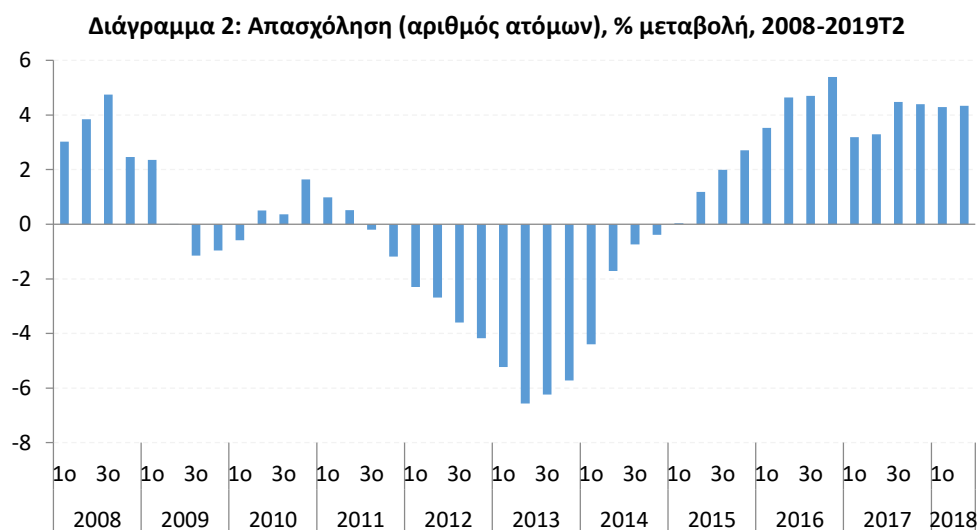
Από τομεακής πλευράς, η αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης οφείλεται κατά κύριο λόγο στους τομείς "Κατασκευές", "Ενημέρωση και Επικοινωνία", "Επαγγελματικές, επιστημονικές και τεχνικές δραστηριότητες", "Διοικητικές και υποστηρικτικές δραστηριότητες" και "Τέχνες, διασκέδαση και ψυχαγωγία". Αρνητικό ρυθμό ανάπτυξης κατέγραψε ο τομέας "Χρηματοπιστωτικές και Ασφαλιστικές Δραστηριότητες", κυρίως λόγω της συνεχιζόμενης απομόχλευσης.

Μηνιαία στοιχεία αντικατοπτρίζουν τη βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας:

- Οι αφίξεις τουριστών παρουσιάζουν αύξηση ύψους 0,6% την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2019 σε σχέση με την εξαιρετική επίδοση της αντίστοιχης περιόδου του 2018,
- Τα έσοδα από τον τουρισμό παρουσιάζουν μείωση ύψους 2,5% την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2019 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018,
- Ο δείκτης όγκου κύκλου εργασιών λιανικού εμπορίου παρουσιάζει αύξηση 2,8% την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2019 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018.
- Ο δείκτης Βιομηχανικής Παραγωγής παρουσιάζει αύξηση 2,7% την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2019 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018.
- Οι συνολικές εισαγωγές προϊόντων (c.i.f.) μειώθηκαν κατά 9,5% και οι συνολικές εξαγωγές προϊόντων (f.o.b.) μειώθηκαν κατά 35,9% την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2019 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018. Οι εισαγωγές/εξαγωγές την περίοδο αυτή επηρεάστηκαν σημαντικά από μεγάλες εισαγωγές/εξαγωγές μεταφορικού εξοπλισμού (πλοία και αεροπλάνα), εξαιρουμένων αυτών παρουσίασαν μείωση 2% και 25% αντίστοιχα.

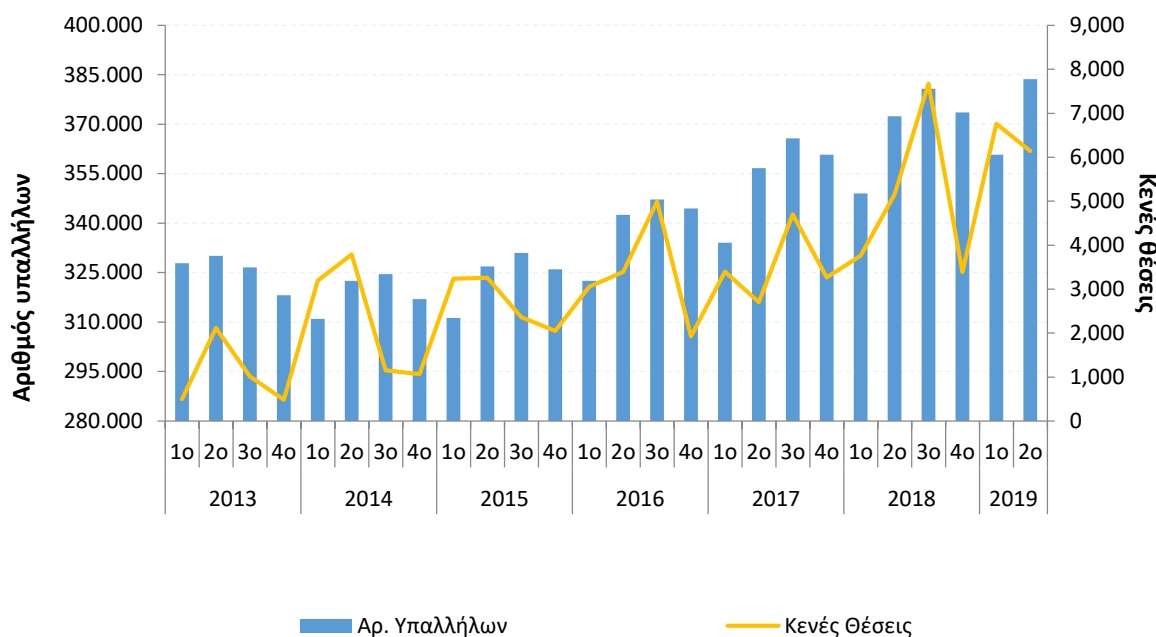
Στον τομέα των ακινήτων υπάρχουν ενδείξεις που δεικνύουν ότι, η δραστηριότητα στον κατασκευαστικό τομέα συνεχίζει να αναζωογονείται με τη ζήτηση για ακίνητα επίσης να ανακάμπτει. Συγκεκριμένα τα νέα πωλητήρια έγγραφα που κατατέθηκαν στο κτηματολόγιο είναι αυξημένα κατά 17% την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2019 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2018. Ταυτόχρονα, σύμφωνα με το δείκτη της Κεντρικής Τράπεζας, οι τιμές των ακινήτων παρουσίασαν οριακή αύξηση το 4^ο τρίμηνο του 2018, αντικατοπτρίζοντας την προσαρμογή και σταθεροποίηση του τομέα (1,5% το 4^ο τρίμηνο του 2018 σε σύγκριση το αντίστοιχο τρίμηνο του 2017).

Η **απασχόληση** σε άτομα αυξήθηκε το 1^ο εξάμηνο του 2019 κατά 3,2%, σε σύγκριση με το αντίστοιχο εξάμηνο του 2018. Ταυτόχρονα, αξίζει να αναφερθεί ότι, το ποσοστό κενών θέσεων εργασίας στην Κύπρο αυξήθηκε στο 1,9% το 1^ο τρίμηνο του 2019, από 1,3% το 1^ο τρίμηνο του 2018, σε σύγκριση με 1,1% κατά μέσο όρο το 2017. Το ποσοστό κενών θέσεων υπολογίζεται στο σύνολο των υπαλλήλων όπως προκύπτει από την τριμηνιαία Έρευνα Απασχόλησης.

Πηγή: Εθνικοί Λογαριασμοί, Στατιστική Υπηρεσία

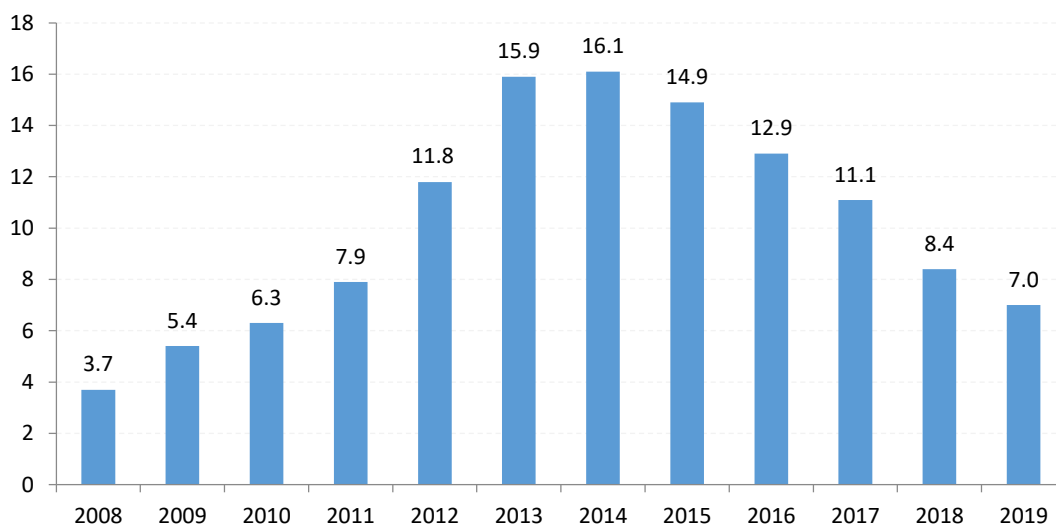
Διάγραμμα 3: Αριθμός κενών θέσεων και υπαλλήλων, 2013-2019Τ2

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

Η **ανεργία**, με βάση τα στοιχεία της Έρευνας Εργατικού Δυναμικού, κατά το 2^ο τρίμηνο του 2019 μειώθηκε στο 6,5%, έναντι ποσοστού ανεργίας 7,3% το 2^ο τρίμηνο του 2018. Σύμφωνα με δημοσιευμένα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας, το ποσοστό ανεργίας τον Αύγουστο του 2019 στην ΕΕ28 μειώθηκε στο 6,2%, σε σύγκριση με 6,7% τον Αύγουστο του 2018. Αντίστοιχα, στην Ευρωζώνη η ανεργία μειώθηκε κατά μέσο όρο στο 7,4%, σε σύγκριση με 8,0% τον Αύγουστο του 2018.

Διάγραμμα 4: Ποσοστό ανεργίας 2008-2019*

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

*Πρόβλεψη Υπουργείου Οικονομικών

Πίνακας 1: Ποσοστό ανεργίας στους νέους και μακροπρόθεσμη ανεργία 2013-2019, Έρευνα Εργατικού Δυναμικού (% στο εργατικό δυναμικό)

	Ποσοστό ανεργίας (ηλικίες 15+)	Ποσοστό ανεργίας στους νέους (ηλικίες 15-24)	Μακροπρόθεσμη ανεργία
2013	15,9	38,9	6,1
1 ^ο τρίμηνο	15,8	37,5	5,5
2 ^ο τρίμηνο	15,4	40,3	5,6
3 ^ο τρίμηνο	16,2	38,5	6,4
4 ^ο τρίμηνο	16,0	39,4	6,8
2014	16,1	36,0	7,7
1 ^ο τρίμηνο	16,9	39,6	7,5
2 ^ο τρίμηνο	15,4	37,2	7,7
3 ^ο τρίμηνο	16,0	33,4	7,8
4 ^ο τρίμηνο	16,0	33,7	7,7
2015	14,9	32,8	6,8
1 ^ο τρίμηνο	17,6	37,0	7,6
2 ^ο τρίμηνο	14,6	31,7	6,8
3 ^ο τρίμηνο	14,7	32,3	6,6
4 ^ο τρίμηνο	12,7	29,5	6,1
2016	12,9	29,1	5,8
1 ^ο τρίμηνο	14,0	29,6	5,8
2 ^ο τρίμηνο	12,1	26,7	5,7
3 ^ο τρίμηνο	12,9	30,1	5,8
4 ^ο τρίμηνο	12,8	29,8	5,8
2017	11,1	24,7	4,5
1 ^ο τρίμηνο	13,5	26,7	5,3
2 ^ο τρίμηνο	10,6	25,3	4,9
3 ^ο τρίμηνο	10,0	24,0	4,3
4 ^ο τρίμηνο	10,1	22,9	3,4
2018	8,4	20,2	2,7
1 ^ο τρίμηνο	10,7	25,3	3,2
2 ^ο τρίμηνο	7,3	17,9	2,5
3 ^ο τρίμηνο	7,8	17,0	2,5
4 ^ο τρίμηνο	7,6	20,6	2,4
2019			
1 ^ο τρίμηνο	8,8	19,8	2,2
2 ^ο τρίμηνο	6,5	14,9	2,1

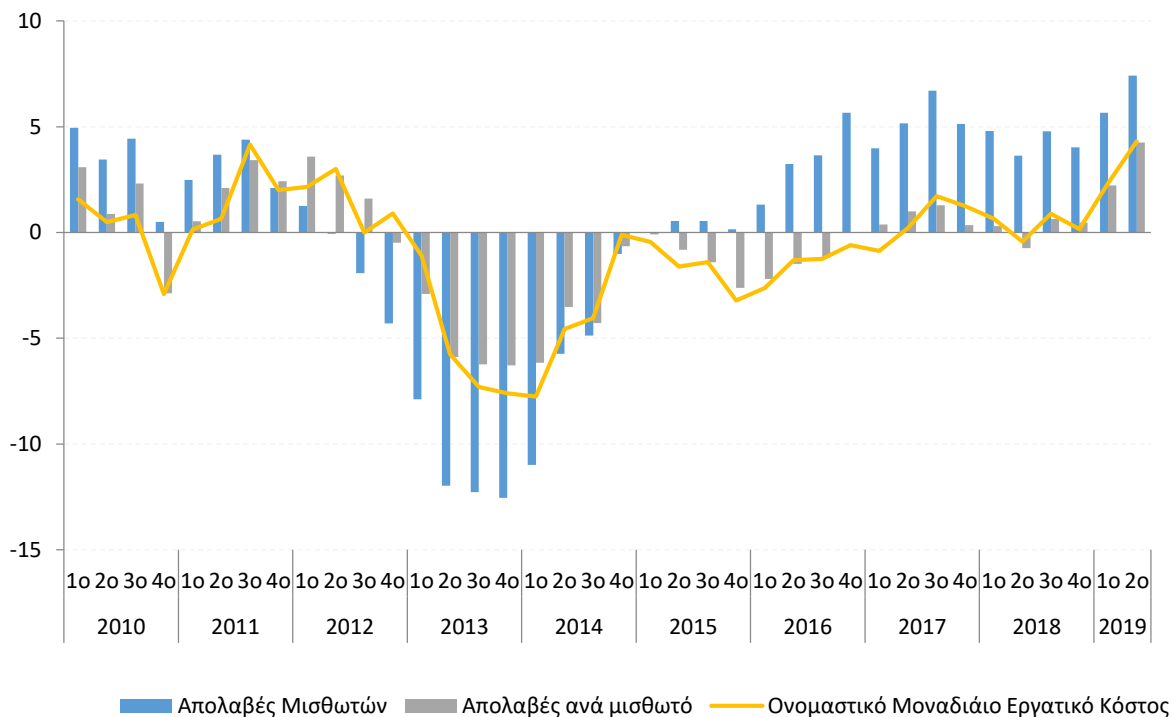
Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

Επίσης, βάσει της ίδιας έρευνας το ποσοστό μακροχρόνιας ανεργίας κατά το 2^ο τρίμηνο του 2019 μειώθηκε στο 2,1% και η ανεργία μεταξύ των νέων στο 14,9%.

Για ολόκληρο το 2019, η εκτίμηση είναι ότι, η ανεργία θα κυμανθεί γύρω στο 7%, από το 8,4% που κυμάνθηκε κατά το 2018.

Οι **απολαβές και τα εισοδήματα**, μετά τη σημαντική μείωση κατά την περίοδο 2012-2014 και τους χαμηλότερους συγκριτικά ρυθμούς του 2015-2016, παρουσιάζουν συγκρατημένη αύξηση. Κατά το 1^ο εξάμηνο του 2019, οι απολαβές ανά μισθωτό (στοιχεία μη εποχικά διορθωμένα) παρουσίασαν αύξηση ύψους 3,3%.

Διάγραμμα 5: Απολαβές και μοναδιαίο εργατικό κόστος, 2010-2019Τ2 (ετήσια % αλλαγή)

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

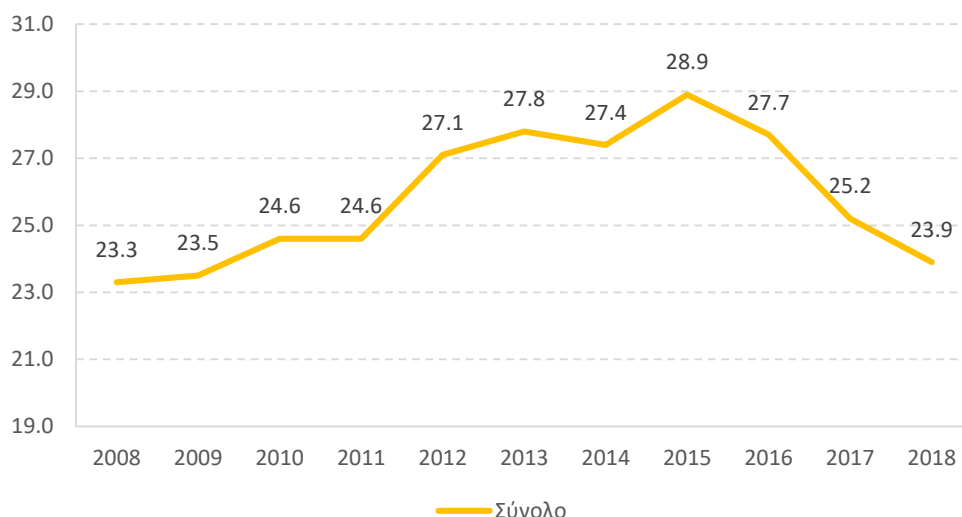
Το βελτιωμένο οικονομικό περιβάλλον, με τις θετικές επιπτώσεις στην αγορά εργασίας, καθώς και τη στοχευμένη κοινωνική πολιτική, είχε επίδραση και στους κοινωνικούς δείκτες. Το χρηματικό όριο κινδύνου φτώχειας το 2018 υπολογίζεται στις €9.202 σύμφωνα με την Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) 2018 (με οικονομικό έτος αναφοράς το 2017). Το όριο αυτό αυξήθηκε κατά 5,8% σε σύγκριση με το 2017, λόγω αύξησης του μέσου διαθέσιμου εισοδήματος της χώρας.

Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας μειώθηκε στο 15,4%, σε σύγκριση με 15,7% το 2017. Η σύγκριση με το μέσο όρο της ΕΕ28 για το 2018 δεν είναι δυνατή γιατί δεν υπάρχουν ακόμη διαθέσιμα τα στοιχεία για όλα τα κράτη μέλη. Διαχρονικά, όμως, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην Κύπρο ήταν χαμηλότερο σε σύγκριση με το μέσο όρο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ακόμα και κατά τα χρόνια της μεγαλύτερης πρόσφατης κρίσης. Σημειώνεται ότι για το 2017 που υπάρχουν συγκρίσιμα στοιχεία, το μέσο ποσοστό κινδύνου φτώχειας στην ΕΕ28 ήταν 16,9%, ενώ στην Κύπρο 15,7%.

Αξίζει να σημειωθεί, όμως, ότι το ποσοστό κινδύνου φτώχειας για το σύνολο του πληθυσμού παρουσιάζει μικρές διακυμάνσεις κατά την περίοδο 2008-2018. Για τις γυναίκες, όμως, το ποσοστό κινδύνου φτώχειας μειώθηκε σημαντικά από 18,1% το 2008 σε 15,9% το 2018. Αυτό που βλέπουμε διαχρονικά ότι μειώθηκε δραστικά είναι το ποσοστό κινδύνου φτώχειας για τους συνταξιούχους, από 46,3% το 2008 σε 21,4% το 2018.

Το ποσοστό κινδύνου φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού είναι το ποσοστό του πληθυσμού που είναι κάτω από το όριο της φτώχειας ή ζει σε νοικοκυριά που έχουν σοβαρή υλική στέρηση ή ζει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλό δείκτη έντασης εργασίας. Κάθε άτομο υπολογίζεται μόνο μία φορά έστω και αν εμπίπτει σε πέραν του ενός δείκτη. Στην Κύπρο το ποσοστό αυτό είναι στο 23,9% το 2018, παρουσιάζοντας μείωση από 25,2% το 2017.

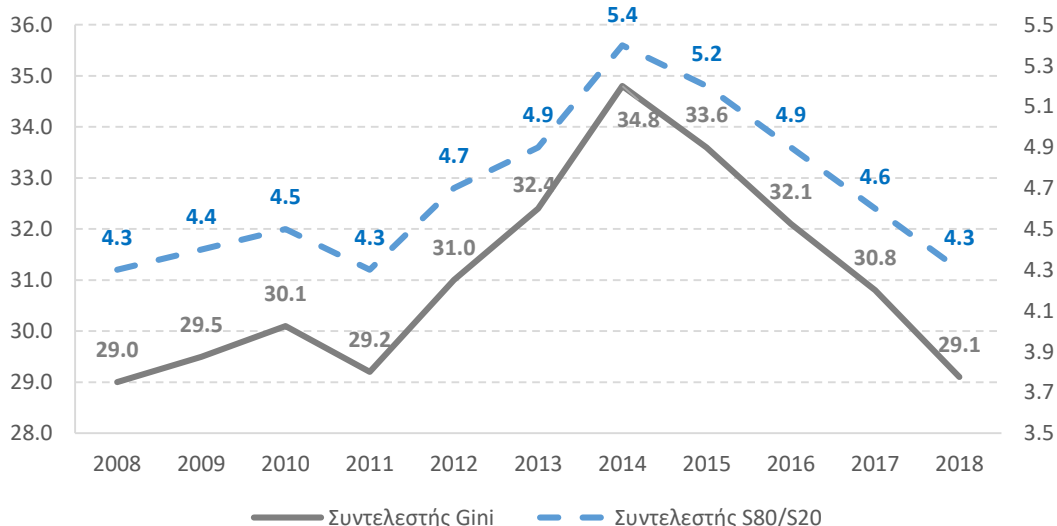
Διάγραμμα 6: Ποσοστό κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, 2008-2018

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία

Οι δείκτες που αφορούν στην κατανομή του εθνικού εισοδήματος (συντελεστές S80/S20 και Gini) δείχνουν βελτίωση το 2018. Ο δείκτης κατανομής εισοδήματος (S80/S20) μειώθηκε στο 4,3 (από 4,6 το 2017) και αναφέρεται στην αναλογία του συνόλου του ισοδύναμου διαθέσιμου εισοδήματος που λαμβάνεται από το 20% του πληθυσμού με το υψηλότερο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα ως προς το σύνολο του ανάλογου εισοδήματος που λαμβάνει το 20% του πληθυσμού με το χαμηλότερο ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα. Συγκρίνει δηλαδή το μερίδιο του εισοδήματος του 'πλουσιότερου' 20% του πληθυσμού με το 20% του 'φτωχότερου'. Μείωση στην τιμή του συντελεστή S80/S20 συνεπάγεται και μείωση της ανισότητας.

Διάγραμμα 7: Συντελεστές ανισότητας εισοδήματος (Gini και S80/S20), 2008-2018

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία, Έρευνα Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης των Νοικοκυριών (EU-SILC) 2018 (με οικονομικό έτος αναφοράς το 2017).

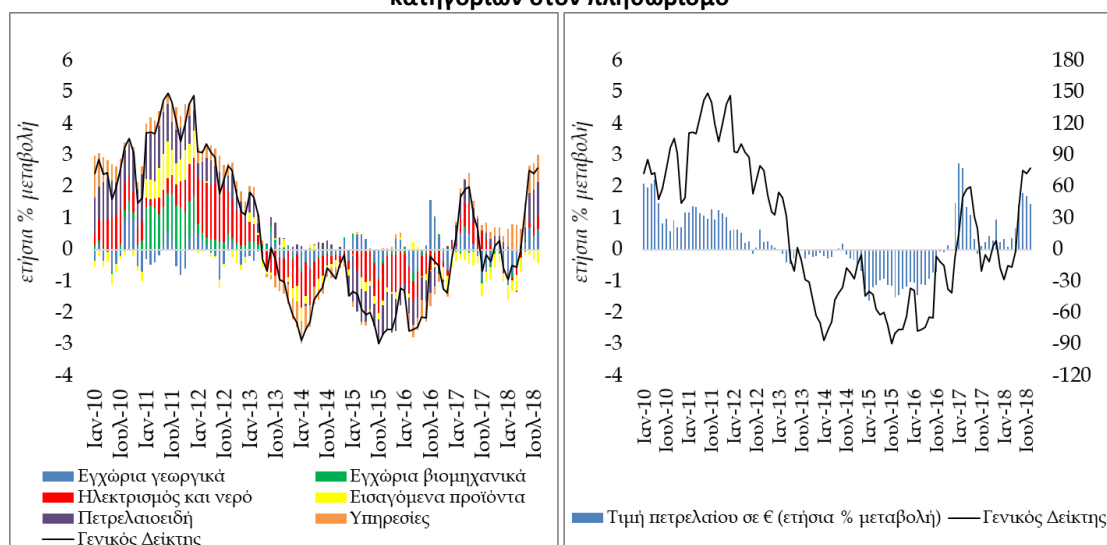
Ο συντελεστής Gini μειώθηκε στο 29,1 από 30,8 το 2017. Ο συντελεστής Gini είναι δείκτης άνισης κατανομής ή συγκέντρωσης του εισοδήματος. Αν τα εισοδήματα ήταν εξίσου κατανομημένα στον πληθυσμό τότε ο συντελεστής Gini θα ήταν 0 (πλήρης ισότητα). Αν όμως τα εισοδήματα ήταν όλα

συγκεντρωμένα σε ένα άτομο τότε ο συντελεστής Gini θα ήταν 100. Μείωση στην τιμή του συντελεστή Gini συνεπάγεται και μείωση της ανισότητας.

Ο **Δείκτης Τιμών Καταναλωτή (ΔΤΚ)**, για την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2019, σημείωσε θετική μεταβολή της τάξης του 0,59% σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του προηγούμενου χρόνου, ενώ για την ίδια περίοδο ο δομικός πληθωρισμός (ΔΤΚ εξαιρουμένων των δεικτών τιμών ενέργειας και εποχικών τροφίμων) παρουσίασε θετική μεταβολή ύψους 0,55%. Κατά την υπό αναφορά περίοδο σε σύγκριση με την αντίστοιχη περσινή, η μεγαλύτερη μεταβολή παρατηρήθηκε στην κατηγορία 'Στέγαση, Ύδρευση, Ηλεκτρισμός και Υγραέριο' (5,6%) και συνείσφερε θετικά στη μεταβολή του ΔΤΚ με 0,64 ποσοστιαίες μονάδες, παρά τη μείωση που παρατηρήθηκε στη μέση τιμή του αργού πετρελαίου τύπου μπρεντ της τάξης του -3,4%, η οποία κυμάνθηκε στα €57,62 το βαρέλι κατά την περίοδο Ιανουάριος-Αύγουστος 2019 σε σχέση με €59,62 κατά την αντίστοιχη περίοδο του 2018. Παράλληλα, η μεγαλύτερη μείωση κατά την ίδια περίοδο παρατηρήθηκε στην κατηγορία 'Επικοινωνίες' (-3%), συνεισφέροντας αρνητικά με 0,45 ποσοστιαίες στη συνολική μεταβολή του ΔΤΚ.

Συγκριτικά με την περίοδο Ιανουαρίου-Αυγούστου 2018, αύξηση στις τιμές σημείωσαν οι οικονομικές κατηγορίες 'Εγχώρια Προϊόντα' και 'Υπηρεσίες' σε σύγκριση με την αντίστοιχη περίοδο του τρέχοντος έτους της τάξης του 3,5% και 1,5%, αντίστοιχα, ενώ μείωση παρατηρήθηκε στις οικονομικές κατηγορίες 'Πετρελαιοειδή' και 'Εισαγόμενα Προϊόντα' της τάξης του -6,2% και -1,2% αντίστοιχα.

Διάγραμμα 8: Ετήσια % μεταβολή του ΔΤΚ 2010 - Αύγουστος 2018 και συνεισφορά των οικονομικών του κατηγοριών στον πληθωρισμό

Πηγή: Στατιστική Υπηρεσία και υπολογισμοί Υπουργείου Οικονομικών

Βάσει των πιο πρόσφατων μηνιαίων στοιχείων και εκτιμήσεων όσον αφορά διάφορες μεταβλητές που επηρεάζουν τον πληθωρισμό (τιμή πετρελαίου, συναλλαγματική ισοτιμία, κλπ.), διαφαίνεται ότι ο πληθωρισμός θα συνεχίσει τη πτωτική του πορεία η οποία ξεκίνησε από τον Απρίλιο 2019, λόγω της σημαντικής μείωσης της τιμής πετρελαίου σε σχέση με το προηγούμενο έτος, και αναμένεται να κυμανθεί γύρω στο 0,5% για ολόκληρο το 2019.

Το έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών κατά το 2018 μειώθηκε στο 7% του ΑΕΠ (σε σύγκριση με -8,4% το 2017), ενώ το 1^ο τρίμηνο του 2019 κατέγραψε επιδείνωση το, καταγράφοντας έλλειμμα της τάξης των €591,3εκ (-2,7% του ΑΕΠ), σε σύγκριση με έλλειμμα €148,8εκ (-0,7% του ΑΕΠ) το 1^ο τρίμηνο του 2018.

Πίνακας 2: Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών, 2009-2019, % ΑΕΠ

Έτος	Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών	Εμπορικό ισοζύγιο	Ισοζύγιο αγαθών	Ισοζύγιο υπηρεσιών
2009	-7,7	-5,3	-21,6	16,3
2010	-11,3	-7,3	-22,9	15,6
2011	-4,1	-2,9	-20,2	17,2
2012	-6,0	-1,5	-18,0	16,6
2013	-4,9	1,8	-16,2	18,0
2014	-4,3	2,0	-16,0	18,0
2015	-1,5	0,8	-16,7	17,5
2016	-5,1	-0,6	-21,1	20,4
2017	-8,4	-3,5	-24,2	20,7
2018	-7,0	-2,2	-21,1	18,9
1^ο τρίμηνο 2018	-2,7	0,3	-2,2	2,8
1^ο τρίμηνο 2019	-0,7	-2,2	-4,1	1,9

Η επιδείνωση οφείλεται κυρίως στο εμπορικό ισοζύγιο αγαθών, με το έλλειμμα κατά το 1^ο τρίμηνο του 2019 να ανεβαίνει στο 4,1% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με έλλειμμα 2,2% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Το ισοζυγίο των υπηρεσιών σημείωσε πλεόνασμα της τάξης του 1,9%, σημαντικά μικρότερο σε σύγκριση με πλεόνασμα 2,8% το αντίστοιχο τρίμηνο του 2018. Το πρωτογενές και δευτερογενές εισόδημα, από την άλλη, κατέγραψαν αυξήσεις, οι οποίες μετρίασαν τις πιο πάνω μειώσεις. Η Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, η οποία είναι και ο παραγωγός των στοιχείων, αναφέρει σε σχετική δημοσίευσή της ότι η βελτίωση στο πρωτογενές εισόδημα συνδέεται με τη χειροτέρευση στις υπηρεσίες.

Σύμφωνα με ανακοίνωση της Κεντρικής Τράπεζας της Κύπρου, η διεθνής επενδυτική θέση της Κύπρου παρέμεινε σχεδόν αναλλοίωτη το 1^ο τρίμηνο του 2019, παρουσιάζοντας καθαρή θέση παθητικού στα €23.372,1 εκατ., έναντι €23.774,2 εκατ., το προηγούμενο τρίμηνο. Οι άμεσες επενδύσεις, λοιπές επενδύσεις και τα συναλλαγματικά διαθέσιμα αυξήθηκαν το 1^ο τρίμηνο του 2019 σε σχέση με το 1^ο τρίμηνο του 2018 ενώ οι επενδύσεις χαρτοφυλακίου και τα χρηματοοικονομικά παράγωγα παρουσίασαν μείωση, μετριάζοντας τις πιο πάνω αυξήσεις.

1.3 Μεσοπρόθεσμες Προοπτικές 2020-2022

Σύμφωνα με το βασικό μακροοικονομικό σενάριο, οι προοπτικές της κυπριακής οικονομίας μεσοπρόθεσμα αναμένεται να συνεχίσουν να είναι θετικές με χαμηλότερους όμως ρυθμούς. Το βελτιωμένο μακροοικονομικό περιβάλλον αναμένεται να έχει ως αποτέλεσμα την προσέλκυση νέων

επενδύσεων, οι οποίες θεωρούνται κλειδί για την κυπριακή οικονομία. Επιπρόσθετα, η απαραίτητη δημοσιονομική προσαρμογή έχει ήδη επιτευχθεί με κάποια περιθώρια παρέχοντας τόνωση στους ήδη θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης της οικονομίας μέσω της ελεύθερης λειτουργίας των αυτόματων σταθεροποιητών η οποία αναμένεται να συνεχίσει να συνεισφέρει θετικά στην περαιτέρω πορεία ανάκαμψης.

Η εγχώρια ζήτηση αναμένεται να ανακάμψει περαιτέρω, ενώ η ανεργία προβλέπεται να συνεχίσει να μειώνεται. Όλα τα πιο πάνω, σε συνδυασμό με τη βελτίωση των προσδοκιών όσον αφορά τις επενδυτικές προοπτικές που διανοίγονται στον τομέα της εκπαίδευσης, της ενέργειας και του τουρισμού, συνεχίζουν να δημιουργούν θετικές προοπτικές για την κυπριακή οικονομία.

Συγκεκριμένα, ο ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας το 2020 αναμένεται να κυμανθεί γύρω στο 2,9% και τα έτη 2021-2022 να κυμανθεί γύρω στο 2,7% σε πραγματικούς όρους. Στην αγορά εργασίας, η ανεργία αναμένεται να συνεχίσει να παρουσιάζει τάσεις αποκλιμάκωσης. Για το 2020 το ποσοστό ανεργίας αναμένεται να περιορισθεί γύρω στο 6% του εργατικού δυναμικού, και ακολούθως, με την περαιτέρω τόνωση της ζήτησης στην αγορά εργασίας και την αύξηση των κενών θέσεων, να περιορισθεί στο 5,5% το 2021 και στη συνέχεια στο 5,0% το 2022 δηλαδή σχεδόν σε συνθήκες πλήρους απασχόλησης.

Πίνακας 3: Οικονομικοί Δείκτες/ Προβλέψεις 2018-2022

	2018	2019	2020	2021	2022
Ρυθμός Ανάπτυξης (%)	3,9	3,2	2,9	2,7	2,7
Πληθωρισμός ΕΔΤΚ (%)	0,8	0,5	1,2	1,5	1,5
Ανεργία (%)	8,4	7,0	6,0	5,5	5,0

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

Ο πληθωρισμός προβλέπεται το 2020 να κυμανθεί γύρω στο 1,2% και για το 2021 και 2022 ο ρυθμός πληθωρισμού αναμένεται να ανέλθει στο 1,5% αντίστοιχα, κυρίως λόγω των διεθνών προβλέψεων για αυξήσεις στις τιμές πετρελαίου.

1.4 Ανάλυση κινδύνων

Η οικονομία είναι δυνατόν να καταγράψει χαμηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης τόσο λόγω εσωτερικών παραγόντων, αλλά και λόγω του διεθνούς οικονομικού περιβάλλοντος το οποίο ήδη άρχισε να εξελίσσεται λιγότερο ευνοϊκά. Οι κυριότεροι εσωτερικοί μακροοικονομικοί δυνητικοί κίνδυνοι αφορούν τις εξελίξεις στο χρηματοοικονομικό τομέα και, ιδιαίτερα, το σχετικά ψηλό ακόμα ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων (ΜΕΧ). Σημειώνεται ότι, τυχόν χαλάρωση του νομοθετικού πλαισίου εκποιήσεων και αφερεγγυότητας, εκτός των άλλων, θα υπονομεύσει την ανάκτηση της κρατικής ενίσχυσης που δόθηκε για τη διευκόλυνση της εξόδου της πρώην Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας (ΣΚΤ) από την κυπριακή τραπεζική αγορά, μέσω της διαχείρισης των περιουσιακών στοιχείων της Κυπριακής Εταιρείας Διαχείρισης Περιουσιακών Στοιχείων (ΚΕΔΙΠΕΣ).

Δημοσιονομικοί κίνδυνοι που μπορεί να αποδειχθούν αποσταθεροποιητικοί παράγοντες αφορούν σε ενδεχόμενες υποχρεώσεις σε βάρος της Δημοκρατίας που δύναται να προκύψουν από δικαστικές

υποθέσεις που εκκρεμούν ενώπιον της Δικαιοσύνης και αφορούν υποθέσεις σε σχέση με αποφάσεις της Αρχής Εξυγίανσης των Χρηματοπιστωτικών Ιδρυμάτων καθώς και σε σχέση με αποφάσεις της πολιτείας για αποκοπές στις απολαβές των εργαζομένων και συνταξιούχων του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα. Σχετικά με το τελευταίο, με επίκληση του άρθρου 23 του Συντάγματος που αφορά στο ιδιοκτησιακό δικαίωμα, το Τριμελές Διοικητικό Δικαστήριο έκρινε ως αντισυνταγματικούς τους εξής Νόμους:

1. Ο Περί της μη Παραχώρησης Προσαυξήσεων και Τιμαριθμικών Αυξήσεων στους Μισθούς των Αξιωματούχων και Εργοδοτούμενων και στις Συντάξεις των Συνταξιούχων της Κρατικής Υπηρεσίας και του Ευρύτερου Δημόσιου Τομέα Νόμος του 2011 (Ν. 192(Ι)/2011).
2. Ο Περί Συνταξιοδοτικών Ωφελημάτων Κρατικών Υπαλλήλων και Υπαλλήλων του Ευρύτερου Δημόσιου Τομέα περιλαμβανομένων και των Αρχών Τοπικής Αυτοδιοίκησης (Διατάξεις Γενικής Εφαρμογής) Νόμος του 2012 (Ν. 216(Ι)/2012).
3. Ο περί της Μείωσης των Απολαβών και των Συντάξεων των Αξιωματούχων, Εργοδοτούμενων και Συνταξιούχων της Κρατικής Υπηρεσίας και του Ευρύτερου Δημόσιου Τομέα Νόμος του 2012 (Ν. 168(Ι)/2012).

Το κράτος καταχώρησε εφέσεις επί των τριών αποφάσεων του Διοικητικού Δικαστηρίου, οι οποίες θα εκδικαστούν από το Ανώτατο Δικαστήριο. Το δυνητικό δημοσιονομικό κόστος από τυχόν υλοποίηση απόφασης του Διοικητικού Δικαστηρίου έχει εκτιμηθεί στα €844 εκ. σωρευτικά για την περίοδο 2019-2022. Το κόστος αυτό υπολογίστηκε στη βάση ότι το κράτος θα πληρώσει αναδρομικά μόνο όσους έχουν προσφύγει, ενώ για τους υπόλοιπους υπαλλήλους η αποκατάσταση των μισθών θα είναι μη αναδρομική. Ο υπολογισμός του κόστους λαμβάνει υπόψη το γεγονός ότι το κράτος ήδη άρχισε τη σταδιακή μείωση των αποκοπών στους μισθούς και συντάξεις των δημοσίων υπαλλήλων σε δόσεις κατά την περίοδο 2018 μέχρι και το 2022.

Άλλοι δυνητικοί δημοσιονομικοί κίνδυνοι προέρχονται από ενδεχόμενη χαλάρωση της δημοσιονομικής πολιτικής ή ενδεχόμενες υποχρεώσεις που πηγάζουν από κρατικές εγγυήσεις που παραχωρήθηκαν τα προηγούμενα χρόνια προς εταιρείες, κρατικούς οργανισμούς και επιχειρήσεις και την τοπική αυτοδιοίκηση. Αυτοί είναι κίνδυνοι που πάντα ελλοχεύουν, αλλά σε αυτή τη χρονική συγκυρία έχουν πολύ μικρή πιθανότητα πραγματοποίησης.

Το διεθνές οικονομικό περιβάλλον είναι ακόμα ασταθές, λόγω της συνεχιζόμενης έντασης στις εμπορικές σχέσεις και τις γεωπολιτικές εξελίξεις στη γύρω περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου περιλαμβανομένου και του μεταναστευτικού προβλήματος. Η επιβράδυνση της παγκόσμιας ανάπτυξης, ιδιαίτερα στις οικονομίες της Ε.Ε. και ευρωζώνης και σε άλλους σημαντικούς εμπορικούς εταίρους της Κύπρου, άρχισε να γίνεται εμφανής και αν συνεχιστεί περισσότερο από ότι αναμένεται θα έχει αρνητικές επιπτώσεις στις βασικές προβλέψεις για το ρυθμό ανάπτυξης. Επιπρόσθετα, η αβεβαιότητα σχετικά με το χρόνο και τρόπο εξόδου του Ηνωμένου Βασιλείου από την Ε.Ε. αποτελεί δυνητικό κίνδυνο, παρόλο που η Ε.Ε. έχει πλέον προετοιμαστεί για την περίπτωση άτακτης εξόδου. Τέλος, το διεθνές περιβάλλον παρατεταμένων χαμηλών επιτοκίων έχει αντίκτυπο στην κερδοφορία του τραπεζικού τομέα καθώς μειώνει τα καθαρά έσοδα των τραπεζών από τόκους, σε συνδυασμό με τις συγκριτικά ψηλές λειτουργικές τους δαπάνες.

Δεδομένων των κινδύνων, απαιτείται συνεχής παρακολούθηση των εξελίξεων, σταθερή προσήλωση στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια και προώθηση των αναγκαίων διαρθρωτικών πολιτικών για

ενίσχυση της επιχειρηματικότητας, των επενδύσεων και της ανταγωνιστικότητας. Για αποφυγή δημοσιονομικού εκτροχιασμού, η πολιτική για τήρηση των οροφών δαπανών είναι η σημαντικότερη δικλείδα ασφαλείας. Στην πολιτική δαπανών περιλαμβάνεται και η πολιτική για την απασχόληση που περιγράφεται στο τελευταίο κεφάλαιο αλλά και η πολιτική για το μισθολόγιο, όπου συνεχίζεται να εφαρμόζεται η συμφωνία για περιορισμό του μισθολογίου στο δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα κάτω από τον ονομαστικό ρυθμό ανάπτυξης της οικονομίας.

Αναφέρεται σχετικά ότι, ο περί της Δημοσιονομικής Ευθύνης και του Δημοσιονομικού Πλαισίου Νόμος του 2014, περιλαμβάνει πρόνοια για ενεργοποίηση μηχανισμού αυτόματης διόρθωσης, όταν παρατηρηθούν σημαντικές αποκλίσεις από το μεσοπρόθεσμο δημοσιονομικό στόχο ή την πορεία προσαρμογής προς αυτόν.

1.5 Χρηματοοικονομικές εξελίξεις

Ο τραπεζικός τομέας της Κύπρου, βρίσκεται πλέον σε ενισχυμένη θέση μετά τις διαρθρωτικές αλλαγές που επήλθαν μετά την κρίση, τόσο από εγχώριες πολιτικές αλλά και από αλλαγές σε ευρωπαϊκό επίπεδο, έχει ανακτήσει την εμπιστοσύνη και μπορεί πιο αποτελεσματικά να συμβάλει στη μακροοικονομική σταθερότητα και να στηρίξει την εθνική οικονομία. Η θέση ρευστότητας των τραπεζών παραμένει ισχυρή και η κεφαλαιακή τους επάρκεια σε ικανοποιητικά επίπεδα. Ως βασική προϋπόθεση, για την περαιτέρω εξυγίανση του τραπεζικού συστήματος, θεωρείται η σταθερότητα σε σχέση με το νομοθετικό πλαίσιο.

Η σημαντικότερη εξέλιξη στον τραπεζικό τομέα είναι η **αισθητή μείωση του ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων (ΜΕΧ)**, μετά τη μεταφορά μέρους των στοιχείων ενεργητικού και παθητικού της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας (ΣΚΤ) προς την Ελληνική Τράπεζα, που ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 2018. Η μείωση στα ΜΕΧ επήλθε από τη μεταφορά μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων της ΣΚΤ αξίας €5,6 δισ., που αντιπροσώπευαν περίπου το ένα τρίτο των ΜΕΧ του συνολικού τραπεζικού τομέα κατά τον Σεπτέμβριο του 2018, εκτός του τραπεζικού συστήματος, στη Συνεργατική Εταιρεία Διαχείρισης Περιουσιακών Στοιχείων Λτδ (Σ.Ε.Δι.ΠΕ.Σ).

Αξίζει να αναφερθεί επίσης, ως μια σημαντική εξέλιξη μέσα στο 2019, η ολοκλήρωση του Project Helix από την Τράπεζα Κύπρου με την πώληση δανειακού χαρτοφυλακίου με μεικτή λογιστική αξία ύψους €2,8 δισ, εκ των οποίων €2,7 δισ αφορούν μη εξυπηρετούμενα χορηγήσεις, με ενυπόθηκες εξασφαλίσεις ακίνητα περιουσιακά στοιχεία. Το Project Helix μείωσε το δείκτη μη εξυπηρετούμενων δανείων (ΜΕΔ) του Συγκροτήματος κατά περίπου 11 εκατοστιαίες μονάδες από 44% στο 33% στις 30 Ιουνίου 2019. Με την ολοκλήρωση του Project Helix, τα ΜΕΔ του Συγκροτήματος ανέρχονται σε €4.3 δισ στις 30 Ιουνίου, περίπου 70% πιο κάτω από το ψηλότερό τους σημείο το 2014 (€15.0 δισ).

Οι πιο πάνω ενέργειες, έφεραν **σημαντική συρρίκνωση του τραπεζικού τομέα** κατά €7 δισ, που αντιστοιχεί σε περίπου 32% του ΑΕΠ μεταξύ των μηνών Μάρτιος 2018-Μάρτιος 2019. Συγκεκριμένα, τα στοιχεία ενεργητικού του τραπεζικού τομέα μειώθηκαν σε €58,4 δισ. το Μάρτιο του 2019 (269% του ΑΕΠ), σε σύγκριση με €65,4 δισ. το Μάρτιο 2018 (316% του ΑΕΠ). Συγκριτικά με το 2011, τα στοιχεία ενεργητικού μειώθηκαν κατά €91,9 δισ.

Οι **καταθέσεις** ως σύνολο σημείωσαν αύξηση, όπου τον Ιούλιο του 2019 οι συνολικές καταθέσεις ανήλθαν σε €48,5 δις, έναντι €47,9 δις το Δεκέμβριο 2018. Οι εγχώριες καταθέσεις ανήλθαν στα €38,6 δις τον Ιούλιο 2019 έναντι €37,6 δις το Δεκέμβριο 2018. Η **παροχή καθαρά νέων δανείων** στα νοικοκυριά (κάτοικοι ευρωζώνης) σημείωσε αύξηση κατά το 2019, με το σύνολο των δανείων να φθάνει τα €763,9 εκ την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2019 σε σύγκριση με €716,4 εκ την αντίστοιχη περίοδο του 2018. Το μεγαλύτερο μέρος των δανείων σε νοικοκυριά αφορά οικιστικά δάνεια τα οποία την υπό αναφορά περίοδο ανήλθαν στα €538,4 εκ σε σύγκριση με €511,3 εκ το 2018. Τα καθαρά νέα δάνεια σε μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις επίσης σημείωσαν αύξηση το 2019, με τα συνολικά δάνεια την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουλίου 2019 να ανήλθαν σε €1.225,9 εκ σε σύγκριση με €1.113,6 εκ.

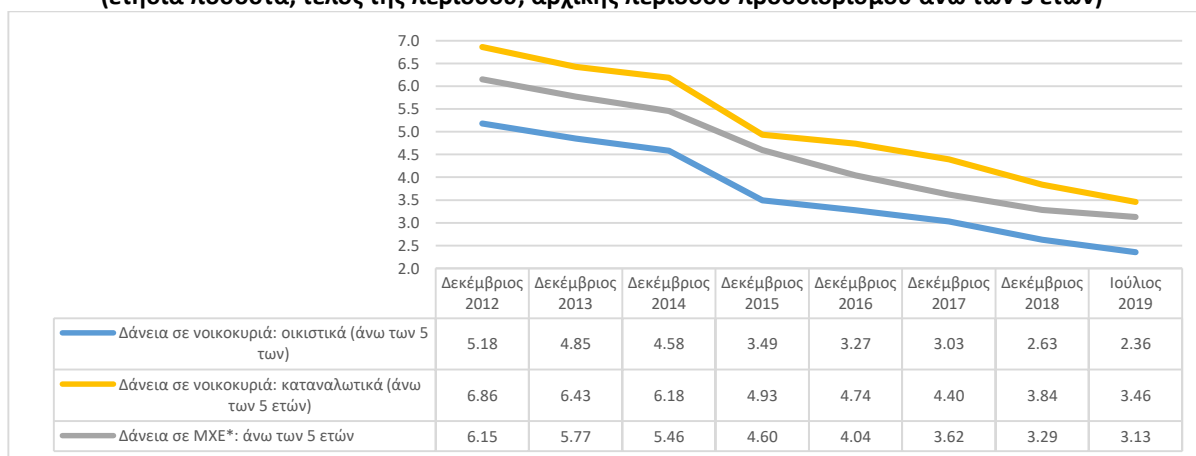
Πίνακας 4: Καθαρά νέα δάνεια προς νοικοκυριά κατοίκους της ευρωζώνης (€εκ)

	Καταναλωτικά	Οικιστικά	Λοιπά	Σύνολο δανείων στα νοικοκυριά	Σύνολο δανείων σε μη-χρηματοοικονομικές επιχειρήσεις
2016	119.4	546.5	201.6	867.5	1491.3
2017	170.7	721.0	195.7	1087.4	2141.2
2018	161.8	868.8	184.1	1214.7	1928.7
2019 (Ιαν-Ιουλ)	95.1	538.4	130.3	763.9	1225.9
2018 (Ιαν-Ιουλ)	102.4	511.3	102.7	716.4	1113.6

Παρόλο που η παροχή ρευστότητας στην οικονομία είναι ιδιαίτερα θεμιτή για τη διατήρηση των αναπτυξιακών δυνατοτήτων, εντούτοις είναι σημαντικό τα τραπεζικά ιδρύματα να διατηρούν ένα ποιοτικό δανειακό χαρτοφυλάκιο, προωθώντας τη χρηματοδότηση παραγωγικών επενδύσεων στην οικονομία, διασπέρνοντας συν τω χρόνω πιστωτικούς κινδύνους αποφεύγοντας την υπερβολική συγκέντρωση σε ένα τομέα και δη τον κατασκευαστικό τομέα και τον τομέα των ακινήτων.

Η **μείωση των επιτοκίων** συνεχίστηκε και κατά το 2019, υποβοηθώντας τις προσπάθειες για απομόχλευση μέσω των αναδιαρθρώσεων, πιέζοντας όμως αρνητικά την κερδοφορία των τραπεζών, λόγω μειωμένων καθαρών εσόδων από τόκους, τη στιγμή που παρατηρείται και αυξημένη ρευστότητα.

Διάγραμμα 9: Επιτόκια σε δάνεια κατοίκων της ευρωζώνης σε ευρώ (νέα δάνεια) (ετήσια ποσοστά, τέλος της περιόδου, αρχικής περιόδου προσδιορισμού άνω των 5 ετών)

Πηγή: Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου, Νομισματικές και Χρηματοοικονομικές Στατιστικές

* ΜΧΕ: Μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις

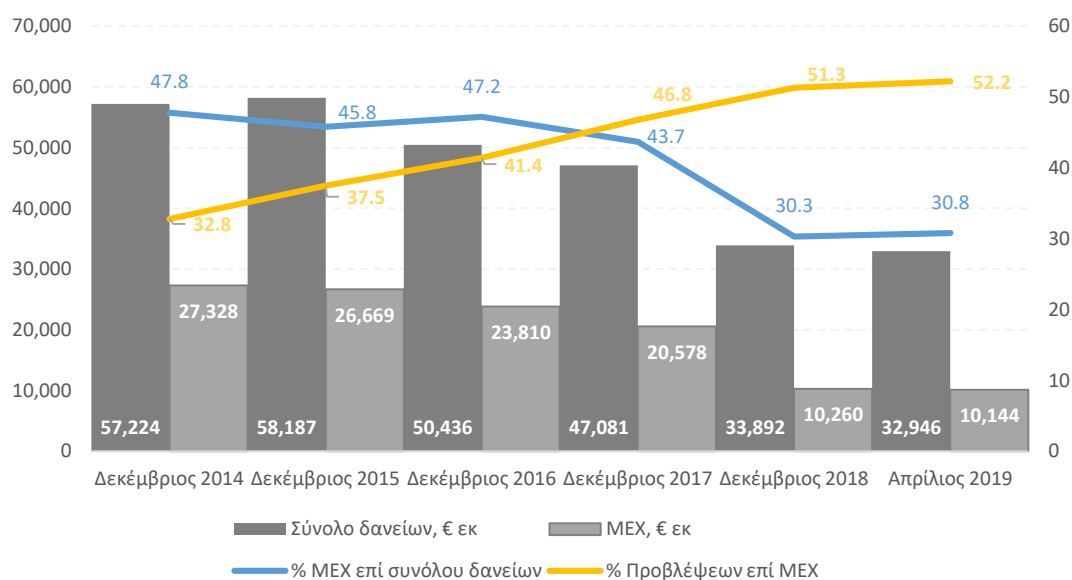
Στην κερδοφορία των τραπεζών, ρόλο έχουν και οι σχετικά ψηλές λειτουργικές δαπάνες του τραπεζικού συστήματος, του οποίου το μέγεθος παραμένει ψηλό σε αναλογία πληθυσμού παρά τη συρρίκνωση των τελευταίων χρόνων.

Σύμφωνα με τα τελευταία διαθέσιμα στοιχεία από την Κεντρική Τράπεζα Κύπρου (ΚΤΚ), στο τέλος Απριλίου 2019 οι **ΜΕΧ μειώθηκαν στα €10,1 δις** και αποτελούν το 30,8% του συνόλου των δανείων στην οικονομία. Σε σύγκριση με τον Δεκέμβριο 2018, σημείωσαν μείωση κατά €116 εκ. Από το Δεκέμβριο 2014 που τα ΜΕΧ αποτελούσαν το 47,8% των συνολικών δανείων, σημειώθηκε συνολική μείωση στα ΜΕΧ της τάξης των €17,2 δις (μειώθηκαν δηλαδή κατά 63%). Τα δάνεια σε καθυστέρηση πέραν των 90 ημερών περιορίστηκαν στο 24% του συνόλου των χορηγήσεων τον Απρίλιο του 2019 σε σύγκριση με 22% στις 31 Δεκεμβρίου 2018, και 33% στις 31 Δεκεμβρίου 2017.

Οι χορηγήσεις που αναδιαρθρώθηκαν ανήλθαν στο τέλος Απριλίου 2019 στα €6,4 δις, από τα οποία τα €4,6 δις εξακολουθούν να θεωρούνται ΜΕΧ, εν μέρει λόγω του ορισμού που ακολουθείται³. Οι προβλέψεις για τις ΜΕΧ ανήλθαν στα €5,3 δις το τέλος Απριλίου 2019 καλύπτοντας το 52,2% των ΜΕΧ, που είναι πιο πάνω από το 49-50% που είναι ο μέσος όρος στην Ε.Ε. αυτή τη στιγμή.

Όπως αναφέρθηκε πιο πάνω το υψηλό επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων χορηγήσεων (ΜΕΧ) στο σύνολο των δανείων στο 30,8% εξακολουθεί να είναι αρκετά ψηλό σε σύγκριση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο, παρά την πρόοδο που επιτελέστηκε, και παραμένει η σημαντικότερη πρόκληση που αντιμετωπίζει ο τραπεζικός τομέας, επηρεάζοντας την κεφαλαιοποίηση και την κερδοφορία του αλλά και τις προοπτικές της οικονομίας ευρύτερα. Επομένως, οι εξελίξεις στις ΜΕΧ όπως θα διαμορφώνονται από τις αναδιαρθρώσεις και πωλήσεις δανείων και τα αποτελέσματα του σχεδίου ΕΣΤΙΑ χρειάζονται στενή παρακολούθηση.

Διάγραμμα 10: Μη εξυπηρετούμενες χορηγήσεις

³ Η Κεντρική Τράπεζα εφαρμόζει τον ορισμό των ΜΕΧ όπως έχει καθοριστεί από την Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών, βάσει του οποίου, μεταξύ άλλων όταν μια ΜΕΧ αναδιαρθρωθεί εξακολουθεί να θεωρείται μη εξυπηρετούμενη για μια περίοδο παρακολούθησης 12 μηνών, έστω και εάν τηρούνται οι αναθεωρημένοι όροι της σύμβασης.

Μετά το Project Helix που ήταν η πρώτη μεγάλη πώληση χαρτοφυλακίου MEX και η σημαντικότερη δοκιμή του εργαλείου των πωλήσεων, μαζί με άλλες μικρότερες που προηγήθηκαν, οι δυο μεγαλύτερες συστημικές τράπεζες, Τράπεζα Κύπρου και Ελληνική Τράπεζα, συνεχίζουν να αξιολογούν την πιθανότητα να επιταχύνουν τη μείωση των MEX στους ισολογισμούς τους με επιπλέον πωλήσεις MEX που αναμένεται να φέρουν σημαντική μείωση του συνολικού ποσοστού των MEX μέσα στο 1^ο εξάμηνο του 2020.

Είναι σημαντικό στο σημείο αυτό να σημειωθεί ότι, η μείωση των MEX που επήλθε κυρίως με τη μεταφορά των MEX της ΣΚΤ εκτός τραπεζικού συστήματος και τις πωλήσεις MEX από τα πιστωτικά ιδρύματα, σημαίνει ότι τα MEX παραμένουν ακόμα μέσα στην οικονομία και αποτελούν μέρος του ψηλού ιδιωτικού χρέους στην Κύπρο. Επομένως, το εργαλείο των πωλήσεων είναι σημαντικό γιατί επιφέρει δραστική μείωση στα MEX των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, με ό,τι θετικό αυτό συνεπάγεται για το τραπεζικό σύστημα, αλλά για την οικονομία γενικότερα απαιτείται συνεχής παρακολούθηση.

Συναφώς αναφέρεται ότι η ανάκαμψη στην αγορά ακινήτων που συνεχίζεται, όπως και η άνοδος της κατασκευαστικής δραστηριότητας, είναι υποβοηθητικοί παράγοντες στην ενδυνάμωση των ισολογισμών των τραπεζών, μέσω της αύξησης της συνολικής αξίας ενυπόθηκων ακινήτων και της βελτίωσης των προοπτικών αποπληρωμής των MEX του κατασκευαστικού τομέα. Σύμφωνα με στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας, παρά την ανάκαμψη του τομέα καθώς και του ΑΕΠ της Κύπρου, οι τιμές των ακινήτων παρουσιάζουν συγκρατημένες αυξήσεις, με εξαίρεση τις περιοχές που επηρεάζονται από συγκεκριμένους παράγοντες. Οι εξελίξεις στις τιμές των ακινήτων, λόγω της σημαντικής επίδρασης που έχουν στην ανάπτυξη, πάντα παρακολουθούνται στενά, ιδιαίτερα υπό τις τρέχουσες συγκυρίες που οι πιέσεις που δέχονται οι τιμές είναι δυνητικά αμφίδρομες. Από τη μια πλευρά, μια μη βιώσιμη αύξηση της ζήτησης μπορεί να πιέσει τις τιμές προς τα πάνω με τον κίνδυνο δημιουργίας φούσκας, αν και με τα δεδομένα μέχρι στιγμής να δείχνουν να είναι απομακρυσμένο αυτό το σενάριο. Από την άλλη, πιέσεις προς τα κάτω θα δημιουργούσε μια ενδεχόμενη μαζική διάθεση ακινήτων που αποκτήθηκαν από τις τράπεζες μέσω του σχεδίου ανταλλαγής χρέους με περιουσιακά στοιχεία (debt-to-asset swaps), καθώς επίσης και από μεγάλους επενδυτικούς οργανισμούς που απέκτησαν ενυπόθηκες χορηγήσεις μέσω του εργαλείου πώλησης των MEX.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΔΗΜΟΣΙΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ

Η προσήλωση της κυβέρνησης προς μια συνετή δημοσιονομική πολιτική που να υποστηρίζει την ανάπτυξη και τη δημιουργία θέσεων εργασίας συνεχίζεται απρόσκοπτα, με τους δημοσιονομικούς στόχους που έχουν τεθεί να διατηρούν το πρωτογενές ισοζύγιο της οικονομίας σε ψηλά θετικά επίπεδα για το 2019 και τη μεσοπρόθεσμη περίοδο 2020-2022. Αυτή η θέση επιτρέπει, χωρίς διαφοροποίηση της δημοσιονομικής πολιτικής, να επιτευχθεί μια σταδιακή και ικανοποιητική μείωση του δημόσιου χρέους, ήδη από το τρέχον έτος. Σημειώνεται ότι, το 2018 και το 2019 πραγματοποιήθηκε παράλληλα πρόωρη αποπληρωμή χρέους, χάριν στις ευνοϊκές συνθήκες που επικρατούν στις αγορές κεφαλαίων, την ιδιαίτερα θετική μακροοικονομική συγκυρία που διανύει η οικονομία και στην υγιή δημοσιονομική θέση που διατηρείται, συγκρατώντας την αύξηση του χρέους από τις ενέργειες αναφορικά με την πρώην Συνεργατική Κυπριακή Τράπεζα. Μετά από τις αποφασιστικές ενέργειες του 2018, λόγω της καταλυτικής συμβολής στη μείωση του ποσοστού των μη-εξυπηρετούμενων δανείων και την αύξηση της εμπιστοσύνης στο τραπεζικό σύστημα, η Κύπρος απολαμβάνει την επιστροφή σε επενδυτική βαθμίδα, στόχο που αποτελούσε σταθμό από το 2012.

Το διαρθρωτικό ισοζύγιο προβλέπεται να διατηρηθεί πλεονασματικό για όλη την περίοδο 2019-2022, συνάδοντας με τη διάταξη του άρθρου 41 του περί Δημοσιονομικής Ευθύνης και Δημοσιονομικού Πλαισίου Νόμου του 2014 και δεν παραβιάζουν το Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Στόχο για μηδενικό διαρθρωτικό ισοζύγιο, μέχρι το τέλος της προγραμματικής περιόδου. Τονίζεται ότι, η διατήρηση μιας υγιούς δημοσιονομικής θέσης χρειάζεται συνεχή παρακολούθηση, με τη συγκράτηση των δαπανών στα πλαίσια των ευρωπαϊκών κανόνων και ταυτόχρονα την υποστήριξη της αύξησης του δυναμικού ρυθμού της οικονομίας με την υποστήριξη επενδύσεων ψηλής προστιθέμενης αξίας για την οικονομία, μαζί την προώθηση διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων.

2.1 Δημοσιονομικές Εξελίξεις 2018-2019

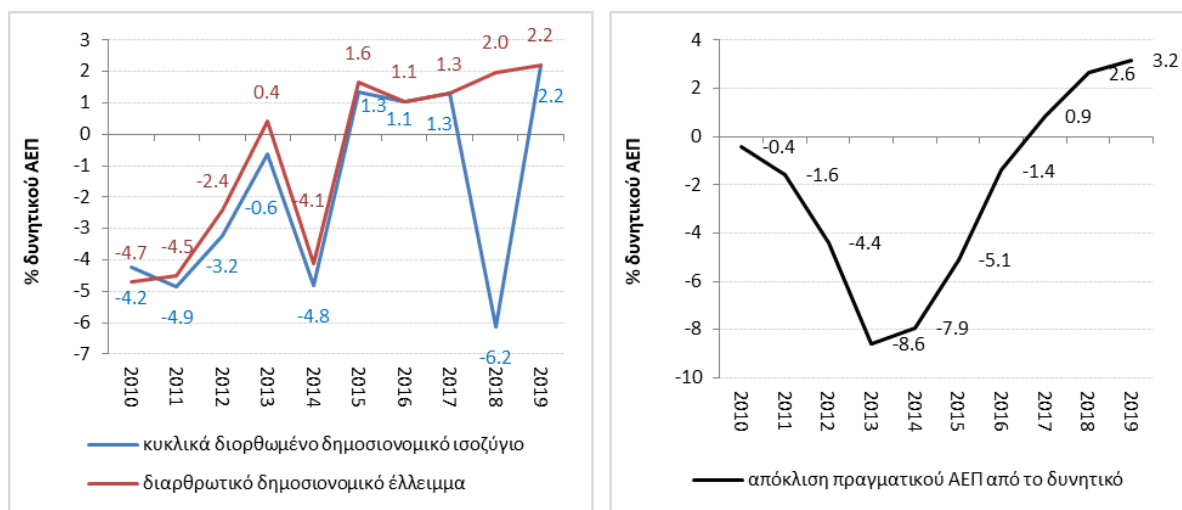
Το δημοσιονομικό ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης το 2018 ήταν ελλειμματικό της τάξης του -4,8% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με πλεόνασμα της τάξης του 1,8% του ΑΕΠ τον προηγούμενο χρόνο, λόγω της μη-επαναλαμβανόμενης δημοσιονομικής επιβάρυνσης ύψους €1.684,9 εκ. (8% ως ποσοστό του ΑΕΠ) που προέκυψε από την πώληση μέρους περιουσιακών στοιχείων και υποχρεώσεων της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας Λτδ (ΣΚΤ) στην Ελληνική Τράπεζα. Το πρωτογενές ισοζύγιο της γενικής κυβέρνησης ανήλθε στο -2,3% του ΑΕΠ σε σύγκριση με πλεόνασμα ύψους 4,3% το 2017.

Εξαιρουμένης της προαναφερόμενης μη-επαναλαμβανόμενης δημοσιονομικής επιβάρυνσης, το δημοσιονομικό ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης κατά το 2018 κατέγραψε πλεόνασμα ύψους 3,4% του ΑΕΠ, ενώ το πλεόνασμα στο πρωτογενές ισοζύγιο ανήλθε στο 5,8% του ΑΕΠ. Τα συνολικά έσοδα το 2018 ανήλθαν στο 39,7% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με 38,9% το 2017, καταγράφοντας αύξηση 7.7% σε ποσοτικούς όρους. Οι συνολικές δαπάνες ανήλθαν στο 44,5% του ΑΕΠ το 2018, σε σύγκριση με 37,1% το 2017, με τη σημαντική αυτή αύξηση να οφείλεται στην αναδιάρθρωση και μετεξέλιξη της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας Λτδ (ΣΚΤ), της πώλησης μέρους των δραστηριοτήτων της ΣΚΤ και τη συμπερίληψη των δύο νέων οντοτήτων που δημιουργήθηκαν (ΣΕΔΙΠΕΣ και ΚΕΔΙΠΕΣ) στη γενική κυβέρνηση. Σε ποσοτικούς όρους, οι συνολικές δαπάνες αυξήθηκαν κατά 26,3%, ενώ αν εξαιρεθεί η προαναφερόμενη δημοσιονομική επιβάρυνση η αύξηση περιορίζεται στο 2,3%.

Η ισχυρή ανάκαμψη της κυπριακής οικονομίας και η αύξηση της απασχόλησης επέφερε αύξηση των δημοσιονομικών εσόδων από φόρους και κοινωνικές ασφαλίσεις. Αύξηση σημειώθηκε και σε άλλες κατηγορίες εσόδων, κυρίως λόγω αυξημένης απορρόφησης ευρωπαϊκών κονδυλίων. Οι θετικές εξελίξεις στην αγορά εργασίας επέδρασαν θετικά στο δημοσιονομικό ισοζύγιο και λόγω της μείωσης συγκεκριμένων δαπανών μέσω των αυτόματων σταθεροποιητών. Επιβαρυντικοί παράγοντες για τα δημόσια οικονομικά κατά το 2018 υπήρξαν η αισθητή μείωση του ύψους του μερίσματος από την Κεντρική Τράπεζα της Κύπρου και η απουσία μερίσματος από την Αρχή Τηλεπικοινωνιών Κύπρου (CYTA), καθώς αυτό εισπράχθηκε στην αρχή του επόμενου έτους (Διαρθρωτικά Ταμεία και Ταμείο Συνοχής). Αξίζει να σημειωθεί επίσης ότι, ως ποσοστό του ΑΕΠ, οι δαπάνες για απολαβές προσωπικού μειώθηκαν οριακά σε 11,8% το 2018 σε σύγκριση με 12% το προηγούμενο έτος, παρά την αύξηση της απασχόλησης τους τομείς της παιδείας και υγείας και παρά την έναρξη υλοποίησης της σταδιακής κατάργησης των αποκοπών στο δημόσιο τομέα από την 1^η Ιουλίου 2018.

Το δημοσιονομικό ισοζύγιο κατά το 2018, προσαρμοσμένο κυκλικά, ήταν ελλειμματικό της τάξης του -6,2% του ΑΕΠ σε σύγκριση με πλεόνασμα ύψους 1,3% τον προηγούμενο χρόνο. Το διαρθρωτικό δημοσιονομικό ισοζύγιο, εξαιρουμένων δηλαδή των προσωρινών παραγόντων, ήταν πλεονασματικό της τάξης του 2,0% του ΑΕΠ κατά το 2018, σε σύγκριση με 1,0% τον προηγούμενο χρόνο.

Διάγραμμα 11: Δυνητικός ρυθμός ανάπτυξης και κυκλικά διορθωμένο δημοσιονομικό ισοζύγιο

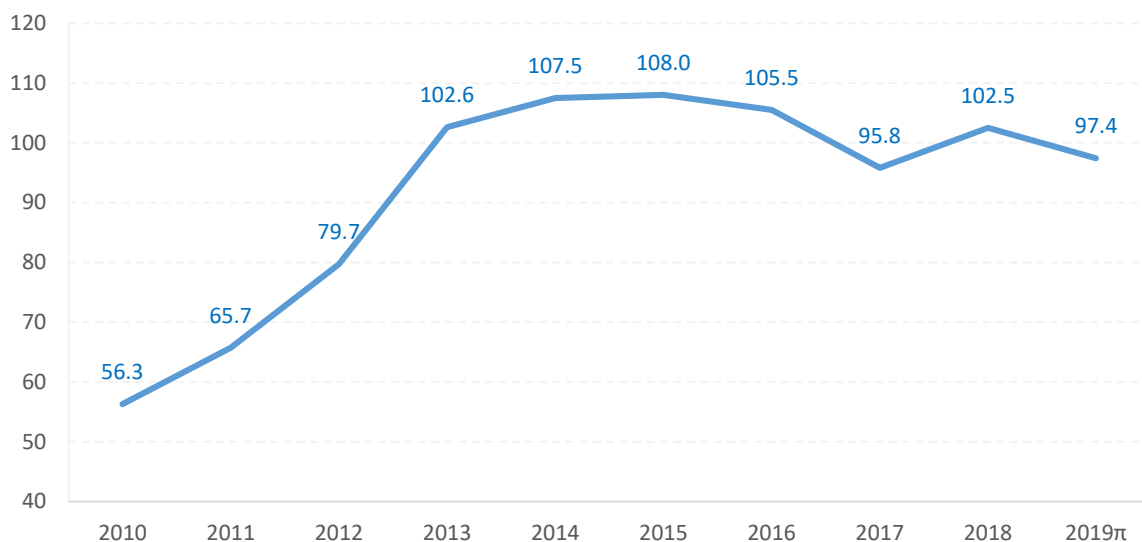
Το δημόσιο χρέος αυξήθηκε στα €21,3 δις κατά το τέλος του 2018, ενώ ως ποσοστό του ΑΕΠ ανήλθε στο 102,5% του ΑΕΠ, σε σύγκριση με €18,8 δις το 2017 ή 95,8% ως ποσοστό του ΑΕΠ, λόγω της αναδιάρθρωσης της ΣΚΤ, όπως ήδη έχει αναφερθεί. Σημειώνεται ότι το 2018 πραγματοποιήθηκε παράλληλα πρόωρη αποπληρωμή χρέους, χάριν στις ευνοϊκές συνθήκες που επικρατούν στις αγορές κεφαλαίων, την ιδιαίτερα θετική μακροοικονομική συγκυρία που διανύει η οικονομία και στην υγιή δημοσιονομική θέση που διατηρείται, συγκρατώντας την αύξηση του χρέους από τις ενέργειες αναφορικά με την πρόωγη ΣΚΤ.

Για την αποκλιμάκωση του δημοσίου χρέους μετά την αύξηση που σημειώθηκε λόγω της ΣΚΤ προγραμματίζεται μέσα στο 2020 πρόωγη εξόφληση του δανείου του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου ύψους €696 εκ, ενώ η κυβέρνηση προχώρησε ήδη με την πρόωγη εξόφληση του Ρωσικού

δανείου, με την καταβολή €1,56 δις. Οι κινήσεις αυτές έφεραν ήδη το χρέος μέσα στο 2019 κάτω του 100% του ΑΕΠ (97,4%), ενώ το 2020 αναμένεται να μειωθεί περαιτέρω και να περιορισθεί στο 91,1%.

Διάγραμμα 12: Δημόσιο χρέος, % ΑΕΠ, 2010-2019*

* 2019: Δημοσιονομικές προβλέψεις, Υπουργείο Οικονομικών

Το δημοσιονομικό ισοζύγιο της Γενικής Κυβέρνησης κατά το 1^ο εξάμηνο του 2019 ήταν πλεονασματικό ύψους €572,3 εκ., δηλαδή 2,7% ως ποσοστό του ΑΕΠ, σε σύγκριση με πλεόνασμα ύψους €326,9 εκ. κατά το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου έτους (1,6% του ΑΕΠ). Αντίστοιχα, το πρωτογενές ισοζύγιο, δηλαδή το ισοζύγιο εξαιρουμένου του κόστους εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, ήταν επίσης πλεονασματικό κατά την υπό αναφορά περίοδο και ανήλθε στα €761,8 εκ., σε σύγκριση με πρωτογενές πλεόνασμα ύψους €528,5 εκ. κατά το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου. Ως ποσοστό του ΑΕΠ, το πρωτογενές ισοζύγιο κατά το 1^ο εξάμηνο του 2019 ήταν της τάξης του 3,5% σε σύγκριση με 2,5% κατά το αντίστοιχο εξάμηνο του 2018.

Σημειώνεται ότι, σημαντικό ρόλο στην πιο πάνω θετική εικόνα στα δημόσια οικονομικά κατά την υπό αναφορά περίοδο, είχε η έναρξη εφαρμογής του Γενικού Σχεδίου Υγείας (ΓεΣΥ), για το οποίο οι καταβολή συνεισφορών άρχισε την 1/3/2019, ενώ η κάλυψη δαπανών άρχισε από 1/6/2019. Ο ετεροχρονισμός αυτός στα έσοδα και τις δαπάνες του ΓεΣΥ αποτυπώνεται ως θετική εξέλιξη στα δημόσια οικονομικά του 1^{ου} εξαμήνου του 2019, με θετική επίπτωση στο δημοσιονομικό ισοζύγιο της τάξης του 0,5% του ΑΕΠ.

Το **σύνολο των εσόδων** της Γενικής Κυβέρνησης κατά την υπό αναφορά περίοδο ανήλθε στα €4.105,1 εκ. σε σύγκριση με €3.662,7 εκ. κατά το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου, παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης του 12,1%, αποκλίνοντας θετικά κατά €125,6 εκ. σε σύγκριση με τα προβλεπόμενα έσοδα για την ίδια περίοδο.

Συγκεκριμένα, κατά το 1^ο εξάμηνο του 2019 τα έσοδα από φόρους στην παραγωγή και εισαγωγές ανήλθαν στα €1.579,3 εκ. παρουσιάζοντας οριακό ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 0,8% σε σύγκριση €1.567,4 εκ. κατά το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου. Η θετική αυτή

εξέλιξη, παρά τη μείωση που παρατηρήθηκε στα έσοδα από φόρο κατανάλωσης⁴ της τάξης του 12%, οφείλεται κυρίως στην αύξηση των εσόδων από το Φόρο Προστιθέμενης Αξίας (+3,6%), αντικατοπτρίζοντας τη βελτίωση της οικονομικής δραστηριότητας και την αύξηση της κατανάλωσης και των επενδύσεων.

Αύξηση επίσης παρουσίασαν οι εισπράξεις από φόρους στο εισόδημα και τον πλούτο, οι οποίες ανήλθαν στα €802,7 εκ. σε σύγκριση με €723,9 εκ. κατά το 1^ο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου, σημειώνοντας δηλαδή θετική ποσοστιαία μεταβολή της τάξης του 10,9%. Σημαντικότερη αύξηση κάτω από την κατηγορία αυτή των εσόδων, παρουσίασαν οι εισπράξεις εταιρικού φόρου της τάξης του 34,4%, από €139,2 εκ. κατά το 1^ο εξάμηνο του 2018 σε €187 εκ. το πρώτο εξάμηνο του 2019, αντικατοπτρίζοντας τη δραστηριοποίηση νέων επιχειρήσεων καθώς και τη βελτίωση της κερδοφορίας των επιχειρήσεων. Σημαντική ήταν επίσης και η αύξηση των εσόδων από φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων της τάξης του 11,1%, τα οποία ανήλθαν στα €722,2 εκ σε σύγκριση με €649,9 εκ. κατά το 1^ο εξάμηνο του 2018.

Θετικό ρυθμό ανάπτυξης της τάξης του 27,8% παρουσίασαν οι συνεισφορές στα ταμεία κοινωνικών ασφαλίσεων κατά την υπό αναφορά περίοδο, οι οποίες ανήλθαν στα €1.142,0 εκ. σε σύγκριση με €893,3 εκ. κατά το 1^ο εξάμηνο του 2018. Η σημαντική αυτή αύξηση οφείλεται κατά κύριο λόγο στην έναρξη του ΓεΣΥ, όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, συνεισφέροντας περίπου 17,1 ποσοστιαίες μονάδες στη συνολική αύξηση αυτής της κατηγορίας εσόδων κατά την υπό αναφορά περίοδο. Σημαντικό επίσης ρόλο στην πιο πάνω αύξηση είχε και η νομοθετημένη τακτική αύξηση των συντελεστών των συνεισφορών στο Ταμείο Κοινωνικών Ασφαλίσεων από 1^η Ιανουαρίου 2019. Η θετική απόκλιση κατά €31,9 εκ. από τις πιο πρόσφατες προβλέψεις, αντικατοπτρίζει της περαιτέρω αύξηση της απασχόλησης, καθώς και των επιπέδων απολαβών των υπαλλήλων.

Τα έσοδα από εισόδημα περιουσίας, όπως έσοδα από μερίσματα Νομικών Προσώπων Δημοσίου Δικαίου, αυξήθηκαν κατά 35,3% το 1^ο εξάμηνο του 2019 σε σύγκριση με το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου, ενώ απέκλιναν αρνητικά κατά €7,1 εκ. σε σύγκριση με τα προβλεπόμενα έσοδα. Τέλος, η κατηγορία εσόδων «άλλα έσοδα» παρουσίασε αύξηση 19,4% και απέκλινε θετικά από τα προβλεπόμενα έσοδα κατά €51 εκ., λόγω αυξημένης εκταμίευσης κονδυλίων από τα Ευρωπαϊκά Ταμεία σε σύγκριση με πέρυσι.

Οι **συνολικές δαπάνες** της Γενικής Κυβέρνησης κατά το 1^ο εξάμηνο του 2019 παρουσίασαν θετική μεταβολή της τάξης του 5,9% και ανήλθαν στα €3.532,8 εκ. σε σύγκριση με €3.335,8 εκ. κατά το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου, ενώ απέκλιναν αρνητικά από τις προβλεπόμενες δαπάνες κατά €92,6 εκ.

Συγκεκριμένα, οι δαπάνες για ενδιάμεση κατανάλωση ανήλθαν στα €360,6 εκ. σε σύγκριση με €305,2 εκ. τον προηγούμενο χρόνο, παρουσιάζοντας θετική μεταβολή 18,2%. Η σημαντική αύξηση της κατηγορίας αυτής δαπανών κατά το υπό αναφορά εξάμηνο, οφείλεται κυρίως στη συμπερίληψη της οντότητας ΚΕΔΙΠΕΣ στους λογαριασμούς της Γενικής Κυβέρνησης από το Σεπτέμβριο 2018.

---

⁴ Η μείωση οφείλεται (i) στην ψήφιση πρότασης νόμου από τη Βουλή, στις 12 Δεκεμβρίου 2018 για μείωση του φόρου κατανάλωσης στα καύσιμα κίνησης και το πετρέλαιο κατά 5,95 σεντς το λίτρο, από την 18η Δεκεμβρίου 2018, καθώς επίσης και (ii) στην πλήρη κατάργηση των φόρων κατανάλωσης στα αυτοκίνητα περί τα μέσα Μαρτίου 2019.

Οι απολαβές προσωπικού ανήλθαν στα €1.210,5 εκ. σε σύγκριση με €1.105,6 εκ. το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου, παρουσιάζοντας αύξηση της τάξης του 9,5%, ενώ απέκλιναν θετικά από τις προβλέψεις κατά €5,1 εκ. Η θετική αυτή ποσοστιαία μεταβολή των απολαβών προσωπικού κατά το υπό αναφορά εξάμηνο, οφείλεται κυρίως στη σταδιακή απόσυρση των μειώσεων στις απολαβές και στις συντάξεις από την 1^η Ιουλίου 2018, καθώς επίσης στην αύξηση της απασχόλησης στον τομέα της δημόσιας εκπαίδευσης και της μισθοδοτικής αναβάθμισης του προσωπικού των Ιατρικών Υπηρεσιών και Υπηρεσιών Δημόσιας Υγείας.

Αύξηση της τάξης του 6,1% παρουσίασαν οι κοινωνικές παροχές οι οποίες ανήλθαν στα €1.393,8 εκ. σε σύγκριση με €1.313,3 εκ. τον προηγούμενο χρόνο. Η αύξηση αυτή οφείλεται κυρίως στην έναρξη του ΓεΣΥ από 1^η Ιουνίου 2019, όπου η συνεισφορά του στη συνολική αύξηση της κατηγορίας δαπανών ήταν της τάξης των 3,7 ποσοστιαίων μονάδων. Παράλληλα, σημαντική αύξηση παρουσίασαν και οι πληρωμές συντάξεων γήρατος της τάξης του 4,1%, οι οποίες ανήλθαν στα €507,6 εκ. κατά το υπό αναφορά εξάμηνο σε σύγκριση με €487,6 εκ. το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου. Σε σύγκριση με τις πιο πρόσφατες προβλέψεις, η κατηγορία αυτή των δαπανών παρουσίασε αρνητική απόκλιση €38,1 εκ., λόγω χαμηλότερης από την προβλεπόμενη συνεισφορά του κράτους στα πλαίσια του ΓεΣΥ, ως τρίτο μέρος.

Πίνακας 5: Δημόσια Οικονομικά Γενικής Κυβέρνησης εκ. €

εκ. €	αποτελέσματα 1ου εξαμήνου		ετήσια % μεταβ.	ετήσια αποτελέσματα/εκτιμήσεις		ετήσια % μεταβ.
	2018	2019		2018	2019	
1. Σύνολο Εσόδων Γενικής Κυβέρνησης	3,662.7	4,105.1	12.1	8,227.8	9,090.2	10.5
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές	1,567.4	1,579.3	0.8	3,300.4	3,376.9	2.3
Τρέχοντες φόροι στο εισόδημα-πλούτο	723.9	802.7	10.9	1,920.5	2,084.7	8.5
Φόροι κεφαλαίου	0.7	0.4	-42.9	0.8	0.4	-
Κοινωνικές εισφορές	893.3	1,142.0	27.8	1,842.8	2,471.2	34.1
Εισόδημα περιουσίας	68.0	92.0	35.3	132.7	139.8	5.4
Άλλα έσοδα	409.4	488.7	19.4	1,030.6	1,017.2	-1.3
2. Σύνολο Εξόδων Γενικής Κυβέρνησης	3,335.8	3,532.8	5.9	9,217.4	8,262.4	-10.4
Ενδιάμεση κανάλωση	305.2	360.6	18.2	819.2	882.0	7.7
Απολαβές προσωπικού	1,105.6	1,210.5	9.5	2,456.3	2,690.2	9.5
Κοινωνικές παροχές	1,313.3	1,393.8	6.1	2,708.8	3,103.9	14.6
Τόκοι πληρωτέοι	201.6	189.5	-6.0	515.1	502.1	-2.5
Επιδότησεις	20.1	21.6	7.5	59.9	64.8	8.2
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	137.6	73.3	-46.7	1,095.3	399.4	-63.5
Άλλα έξοδα	252.4	283.5	12.3	1,562.8	620.0	-60.3
Δημοσιονομικό Ισοζύγιο (ΕΣΟΛ 2010)	326.9	572.3		-989.6	827.8	
% ΑΕΠ	1.6	2.7		-4.8	3.8	
Πρωτογενές Ισοζύγιο (ΕΣΟΛ 2010)	528.5	761.8		-474.5	1,329.9	
% ΑΕΠ	2.5	3.5		-2.3	6.2	

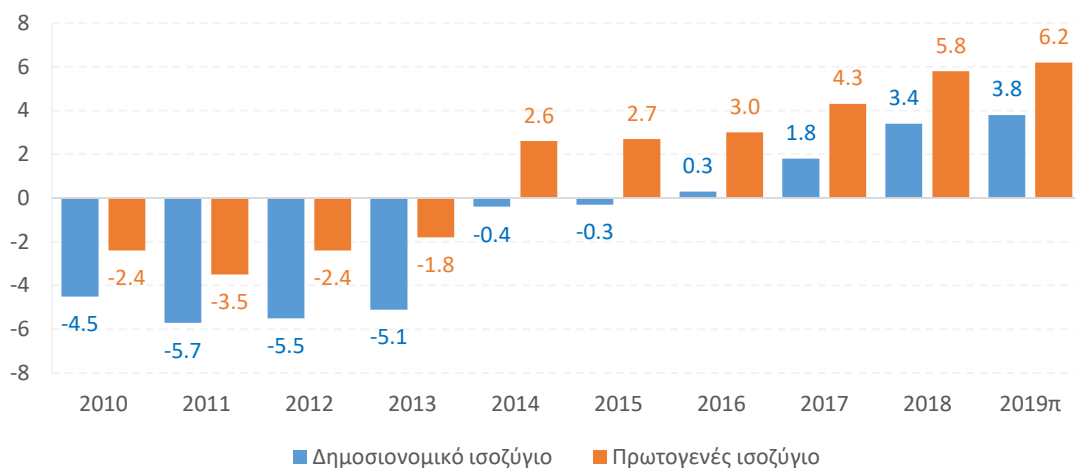
2019 : Δημοσιονομικές εκτιμήσεις, Υπουργείο Οικονομικών

Αρνητική απόκλιση σε σύγκριση με τις προβλέψεις παρουσίασαν επίσης και οι κεφαλαιουχικές δαπάνες ύψους €53,2 εκ., ενώ σε σύγκριση με το αντίστοιχο εξάμηνο του προηγούμενου χρόνου μειώθηκαν κατά 46,7%. Ο λόγος της μείωσης αυτής αφορά εισπράξεις της οντότητας ΚΕΔΙΠΕΣ από

πωλήσεις ακινήτων⁵. Οι δαπάνες για τόκους μειώθηκαν κατά 6,1% λόγω πρόωρων αποπληρωμών χρέους περί το τέλος του 2018, ενώ οι επιδοτήσεις αυξήθηκαν οριακά στα €21,6 εκ. κατά το υπό αναφορά εξάμηνο σε σύγκριση με €20,1 εκ. το αντίστοιχο εξάμηνο του 2018.

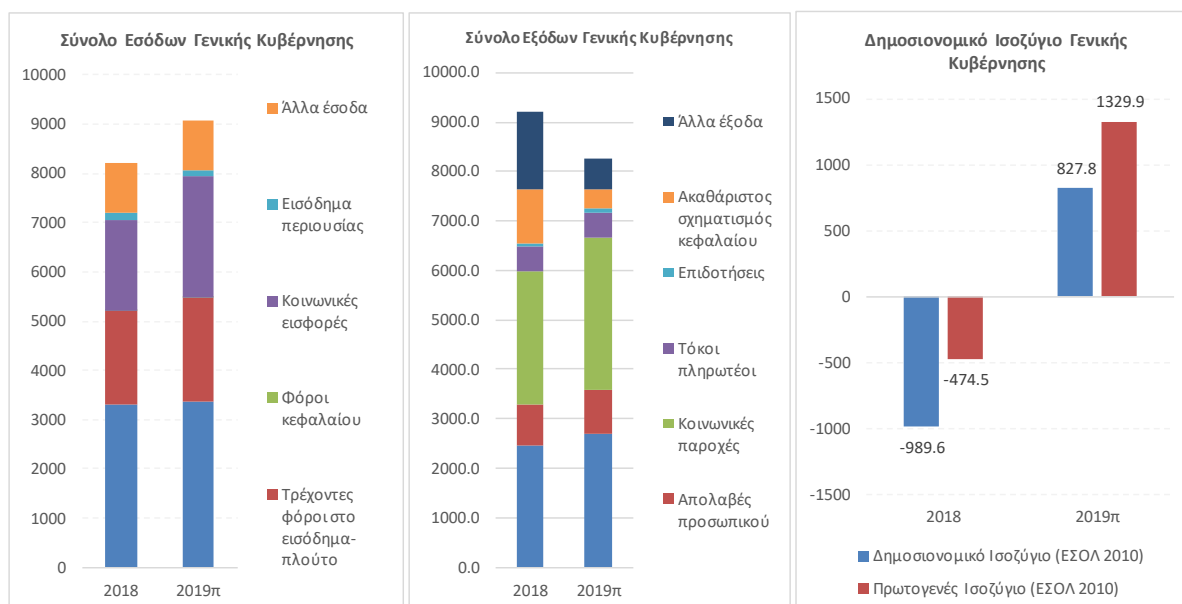
Σύμφωνα με τις **αναθεωρημένες προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών για ολόκληρο το 2019**, το πλεόνασμα του πρωτογενούς ισοζυγίου της γενικής κυβέρνησης αναμένεται να φτάσει τα €1.329,9 εκ. (6,2% του ΑΕΠ), το οποίο αντιστοιχεί σε πλεονασματικό δημοσιονομικό ισοζύγιο της τάξης του 3,8% ως ποσοστό του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 13: Δημοσιονομικό και πρωτογενές ισοζύγιο, % ΑΕΠ, 2010-2019

Σημείωση: Το 2019 αφορά τις δημοσιονομικές εκτιμήσεις του Υπουργείου Οικονομικών, ενώ για το έτος 2018 εξαιρείται η δημοσιονομική επιβάρυνση ύψους €1,684,9 εκ για την πώληση περιουσιακών στοιχείων της ΣΚΤ στην Ελληνική Τράπεζα. Επίσης, τα έτη 2014 και 2015 εξαιρούνται οι δαπάνες για κεφαλαιοποίηση της Συνεργατικής Κυπριακής Τράπεζας, ύψους €1.500 εκ. και €175 εκ. αντίστοιχα, ενώ για το έτος 2012 εξαιρείται η κεφαλαιοποίηση της Λαϊκής Τράπεζας ύψους €1,800 εκ..

Διάγραμμα 14: Σύνολο εσόδων-εξόδων & δημοσιονομικό και πρωτογενές ισοζύγιο

⁵ Μεθοδολογικός χειρισμός ΕΣΟΛ 2010 ως κεφαλαιουχική δαπάνη με αρνητικό πρόσημο.

Πιο συγκεκριμένα, τα δημόσια έσοδα αναμένεται να παρουσιάσουν αύξηση κατά 10,5% σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο, ενώ οι δημόσιες δαπάνες προβλέπεται να μειωθούν κατά 10,3%. Το **δημόσιο χρέος** για το 2019 εκτιμάται να μειωθεί στο 97,4%, σε σύγκριση με 102,5% το 2018.

Λαμβανομένων υπόψη των πιο πάνω, ο Προϋπολογισμός του 2020 μαζί με το Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2020-22 είναι συνυφασμένα με την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων της Κυβέρνησης. Στο επόμενο υποκεφάλαιο παρουσιάζονται οι προβλέψεις για δημοσιονομικό ισοζύγιο και δημόσιο χρέος για τη μεσοπρόθεσμη προγραμματική περίοδο 2020-2022.

2.2 Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πλαίσιο 2020-2022

Σύμφωνα με το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ) (Οδηγία 2011/85/ΕΕ της 8ης Νοεμβρίου 2011) τα κράτη μέλη πέραν του ετησίου κρατικού προϋπολογισμού ετοιμάζουν και ΜΔΠ στο οποίο περιλαμβάνουν τους δημοσιονομικούς τους σχεδιασμούς για την επόμενη τριετία. Η ετοιμασία του ΜΔΠ έχει ενσωματωθεί και στον περί της Δημοσιονομικής Ευθύνης και του Δημοσιονομικού Πλαισίου Νόμο, όπου καίριες οδηγίες/κανονισμοί της ΕΕ που αφορούν τη σταθερότητα και τη συνοχή της ΕΕ, όπως η οικονομική/δημοσιονομική σταθερότητα των χωρών μελών της ζώνης του ευρώ, έχουν ενσωματωθεί και στο εθνικό νομοθετικό πλαίσιο.

Με βάση το ΜΔΠ 2020-2022, τα **έσοδα** της γενικής κυβέρνησης για το 2020 προβλέπεται να ανέλθουν στα €9.999,7 εκ. σε σύγκριση με €9.090 εκ. για το 2019, παρουσιάζοντας αύξηση ύψους 10%. Η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο στην αύξηση των κοινωνικών εισφορών κατά 32,1%, κυρίως λόγω της αύξησης των συνεισφορών στα πλαίσια του Γενικού Συστήματος Υγείας από 1^η Μαρτίου 2020. Σημειώνονται επίσης η αύξηση των φόρων παραγωγής και εισαγωγών της τάξης του 3% και αύξηση στα έσοδα από φόρους σε εισόδημα και περιουσία προβλέπεται επίσης να σημειώσουν αύξηση της τάξης του 3,8%.

Όσον αφορά το 2021 και 2022, τα προβλεπόμενα έσοδα για το 2021 υπολογίζονται να ανέλθουν στα €10.449,3 εκ. και το 2022 στα €10.823,2 εκ., παρουσιάζοντας αύξηση ύψους 4,5% και 3,6%, αντίστοιχα.

Πίνακας 6: Έσοδα Γενικής Κυβέρνησης 2019-2022

€ εκ	Τελικά 2018	Αναθεωρ προβλ. 2019	% μεταβολή 2019-2018	Πρόβλ. 2020	% μεταβολή 2020-2019	Πρόβλ. 2021	% μεταβολή 2021-2020	Πρόβλ. 2022	% μεταβολή 2022-2021
Σύνολο Εσόδων Γενικής Κυβέρνησης	8,226	9,090	10.5	10,000	10.0	10,449	4.5	10,823	3.6
Φόροι στην παραγωγή και εισαγωγές	3,300	3,377	2.3	3,477	3.0	3,608	3.7	3,738	3.6
Τρέχοντες φόροι στο εισόδημα-πλούτο	1,921	2,085	8.5	2,163	3.8	2,237	3.4	2,312	3.4
Φόροι κεφαλαίου	1	0	-50.0	0	0.0	0	0.0	0	0.0
Κοινωνικές εισφορές	1,843	2,471	34.1	3,266	32.1	3,502	7.2	3,660	4.5
Εισόδημα περιουσίας	133	140	5.4	80	-42.6	80	0.0	80	0.0
Άλλα έσοδα	1,029	1,017	-1.1	1,013	-0.4	1,022	0.9	1,032	1.0

Όσον αφορά τις **δημόσιες δαπάνες** της γενικής κυβέρνησης προβλέπεται ότι, το 2020 θα αυξηθούν στα €9.402,8 εκ. σε σύγκριση με €8.262,4 εκ. για το 2019, σημειώνοντας θετική μεταβολή της τάξης του 13,8%. Ο σημαντικότερος λόγος αυτής της αύξησης οφείλεται σε αύξηση των κοινωνικών δαπανών της τάξης του 28,6%, λόγω των αυξημένων δαπανών στα πλαίσια της δεύτερης φάσης του ΓεΣΥ από 1^η Ιουνίου 2020. Σημαντική συνεισφορά στην αύξηση των δημοσίων δαπανών αναμένεται και από την αύξηση δαπανών για απολαβές προσωπικού, της τάξης του 7,2%, λόγω περαιτέρω μείωσης των ποσοστών αποκοπής μισθών και συντάξεων σε σχέση με τον προηγούμενο χρόνο, καθώς επίσης και λόγω της αύξησης της συνεισφοράς του κράτους ως εργοδότης στα πλαίσια του ΓεΣΥ από 1^η Μαρτίου 2020.

Οι συνολικές δαπάνες κατά το 2021 αναμένεται ανέλθουν στα €9.853,9 εκ. και στα €10.261,5 εκ. κατά το 2022, σημειώνοντας αύξηση της τάξης του 4,8% και 4,1% αντίστοιχα.

Πίνακας 7: Δαπάνες Γενικής Κυβέρνησης 2019-2022

€. εκ	Τελικά 2018	Αναθεωρ προβλ. 2019	% μεταβολή 2019-2018	Πρόβλ. 2020	% μεταβολή 2020-2019	Πρόβλ. 2021	% μεταβολή 2021-2020	Πρόβλ. 2022	% μεταβολή 2022-2021
Σύνολο Εσόδων Γενικής Κυβέρνησης	9,215	8,262	-10.3	9,403	13.8	9,854	4.8	10,262	4.1
Ενδιάμεση κατανάλωση	819	882	7.7	867	-1.7	879	1.5	892	1.4
Απολαβές προσωπικού	2,456	2,690	9.5	2,884	7.2	3,056	6.0	3,234	5.8
Κοινωνικές παροχές	2,709	3,104	14.6	3,992	28.6	4,275	7.1	4,478	4.7
Τόκοι πληρωτέοι	515	502	-2.5	543	8.1	525	-3.2	528	0.6
Επιδότησεις	60	65	8.2	65	0.0	65	0.0	65	0.0
Ακαθάριστος σχηματισμός κεφαλαίου	1,095	399	-63.5	415	4.0	432	4.0	449	4.0

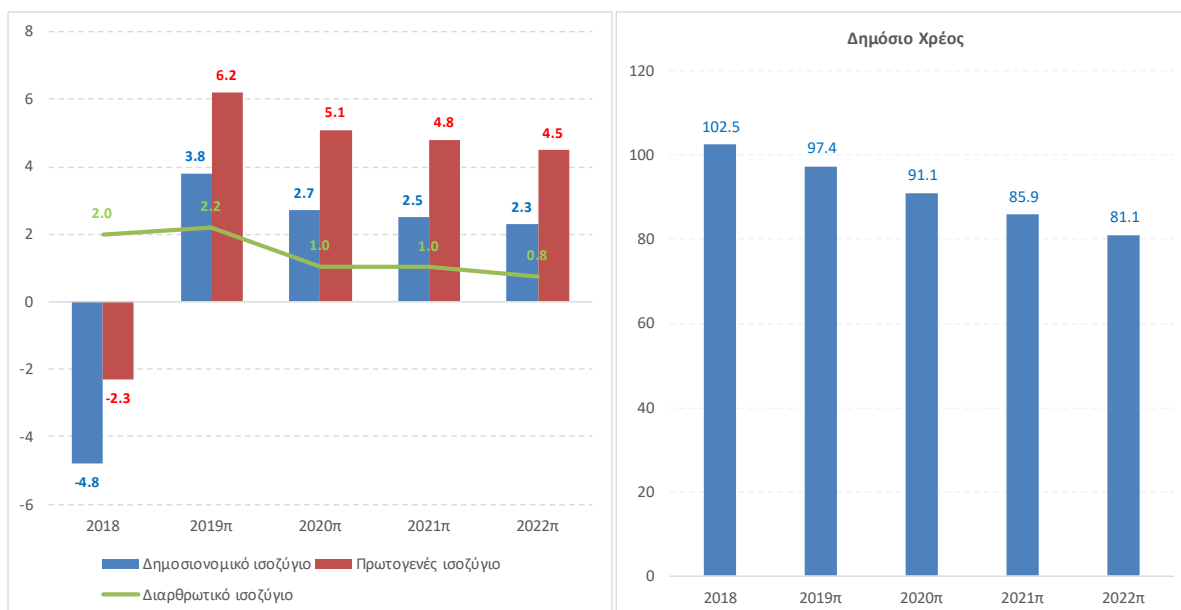
Δημοσιονομικοί στόχοι

Σύμφωνα με τις αναθεωρημένες μακροοικονομικές και δημοσιονομικές προβλέψεις του Υπουργείου Οικονομικών, το δημοσιονομικό ισοζύγιο κατά το 2020 προβλέπεται να είναι πλεονασματικό και να φθάσει το 2,7%, ως ποσοστό του ΑΕΠ, ενώ το πλεόνασμα του πρωτογενούς ισοζυγίου προβλέπεται να κυμανθεί γύρω στο 5,1% του ΑΕΠ.

Για τα έτη 2021 και 2022, οι δημοσιονομικοί στόχοι που έχουν τεθεί για το δημοσιονομικό ισοζύγιο είναι η επίτευξη πλεονάσματος ύψους 2,5% και 2,3% του ΑΕΠ, αντίστοιχα, ενώ το πλεόνασμα στο πρωτογενές ισοζύγιο προβλέπεται να ανέλθει στο 4,8% και 4,5% του ΑΕΠ για τα έτη 2021 και το 2022, αντίστοιχα. Οι πιο πάνω δημοσιονομικοί στόχοι επιτρέπουν την ικανοποίηση του Μεσοπρόθεσμου Δημοσιονομικού Στόχου (ισοσκελισμένο ισοζύγιο σε διαρθρωτικούς όρους) μέχρι το τέλος της προγραμματικής περιόδου.

Με βάση τα πιο πάνω, προβλέπεται ότι, το 2020 το **δημόσιο χρέος** θα μειωθεί στα €20,4 δις και ως ποσοστό του ΑΕΠ να περιορισθεί στο 91,1%. Η πτωτική πορεία του δημόσιου χρέους ως ποσοστό του ΑΕΠ αναμένεται να συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια και να κατέλθει στο 85,9% και 81,1% τέλος του 2021 και 2022, αντίστοιχα.

Διάγραμμα 15: Δημοσιονομικό, πρωτογενές και διαρθρωτικό ισοζύγιο, % ΑΕΠ, 2010-2022^π

2019-2022^π : Δημοσιονομικές προβλέψεις, Υπουργείο Οικονομικών

2.3 Ανάλυση βιωσιμότητας δημόσιου χρέους

Σύμφωνα με την ανάλυση ευαισθησίας (sensitivity analysis) που διεξάγεται από το Υπουργείο Οικονομικών που καλύπτει την περίοδο 2019-2022, το δημόσιο χρέος κρίνεται βιώσιμο κάτω από όλα τα σενάρια που έχουν διερευνηθεί, αφού σε κάθε περίπτωση το δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ παρουσιάζει πτωτική πορεία. Τη μεγαλύτερη ευαισθησία παρουσιάζει το σενάριο 2 (μείωση του πραγματικού ΑΕΠ), όπου καταλήγει στη μεγαλύτερη απόκλιση κατά το τέλος της περιόδου αναφοράς από το βασικό σενάριο, της τάξης των 13,3 ποσοστιαίων μονάδων του ΑΕΠ.

Τα σενάρια ευαισθησίας σε σχέση με το βασικό σενάριο και τα αποτελέσματα έχουν ως ακολούθως:

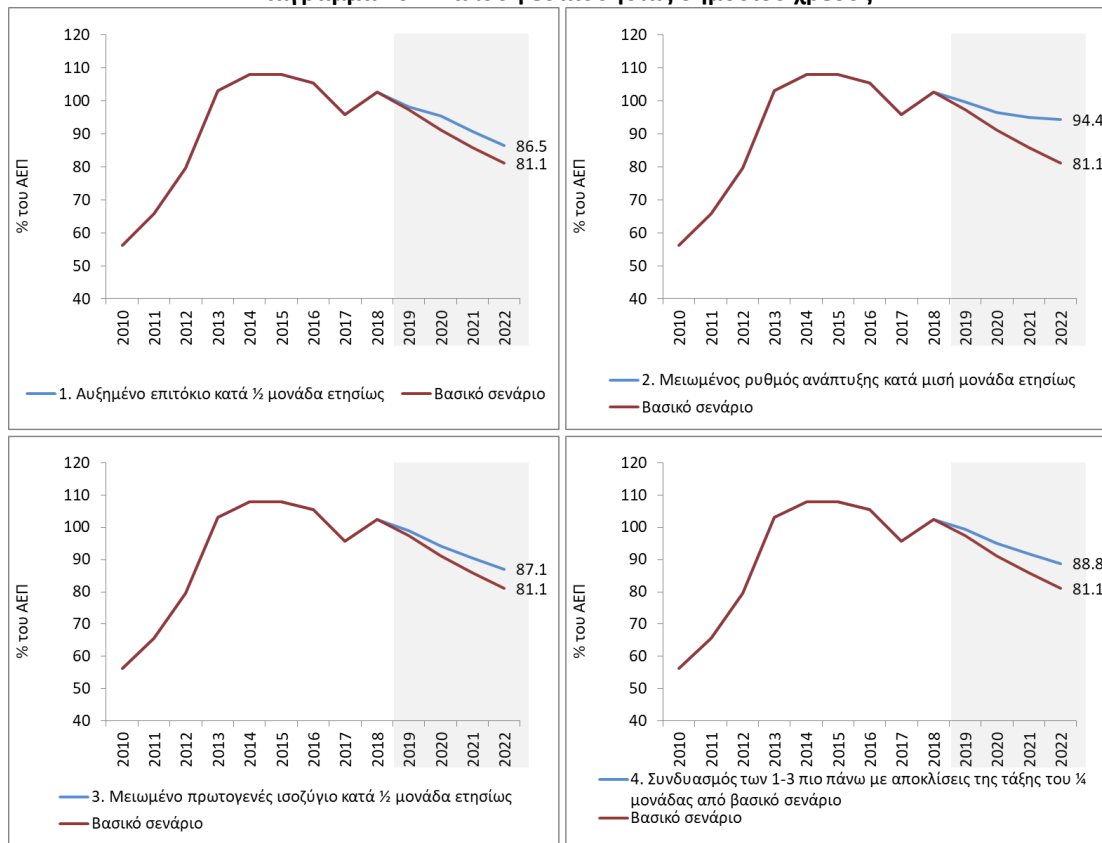
Πίνακας 8: Ανάλυση βιωσιμότητας χρέους (% ΑΕΠ)

Σενάρια Πολιτικής	2017	2018	2019	2020	2021
Βασικό σενάριο	102,5	97,4	91,1	85,9	81,1
1. Αυξημένο επιτόκιο κατά μισή μονάδα ετησίως	102,5	98,2	95,4	90,8	86,5
2. Μειωμένος ρυθμός ανάπτυξης κατά μισή μονάδα ετησίως	102,5	99,8	96,4	94,9	94,4
3. Μειωμένο πρωτογενές ισοζύγιο κατά μισή μονάδα ετησίως	102,5	98,9	94,1	90,4	87,1
4. Συνδυασμός των 1-3 πιο πάνω με αποκλίσεις της τάξης του ¼ μονάδας από βασικό σενάριο	102,5	99,4	95,1	91,8	88,8

Πηγή: Υπουργείο Οικονομικών

- Το εναλλακτικό σενάριο 1 (αύξηση των πραγματικών επιτοκίων κατά το μισό της τυπικής απόκλισης του 10-ετούς ιστορικού μέσου όρου, ετησίως) αν και παρουσιάζει απόκλιση από το βασικό σενάριο κατά περίπου 5,4 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ φθάνοντας το 86,5% του ΑΕΠ το 2022, το δημόσιο χρέος συνεχίζει να παρουσιάζει πτωτική τάση ως ποσοστό του ΑΕΠ και ως εκ τούτου κρίνεται βιώσιμο.
- Το εναλλακτικό σενάριο 2 (μείωση πραγματικού του ΑΕΠ κατά το μισό της τυπικής απόκλισης του 10-ετούς ιστορικού μέσου όρου, ετησίως), παρουσιάζει απόκλιση από το βασικό σενάριο κατά περίπου 13,3 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ, εφόσον λαμβάνονται υπόψη οι ιστορικοί αρνητικοί ρυθμοί ανάπτυξης του ΑΕΠ κατά την περίοδο 2012-14, φθάνοντας στο 94,4% το 2022. Εντούτοις, το σενάριο κρίνεται ως βιώσιμο εφόσον το δημόσιο χρέος ακολουθεί σταθερή ελαφρά πτωτική πορεία.
- Το εναλλακτικό σενάριο 3 (μείωση του πρωτογενούς ισοζυγίου κατά το μισό της τυπικής απόκλισης του 10-ετούς ιστορικού μέσου όρου, ετησίως) παράγει ψηλότερα ποσοστά του χρέους ως προς το ΑΕΠ σε σύγκριση με το βασικό σενάριο, με την απόκλιση να διευρύνεται χρόνο με το χρόνο και να φθάνει τις 6 ποσοστιαίες μονάδες το 2022. Παρόλα αυτά, η τάση που παρουσιάζει είναι πτωτική και ως εκ τούτου το δημόσιο χρέος κρίνεται βιώσιμο, πλησιάζοντας το 87,1% του ΑΕΠ το 2022.
- Το εναλλακτικό σενάριο 4 με συνδυασμό των τριών σεναρίων πιο πάνω (κατά το ¼ της τυπικής απόκλισης των 10-ετούς ιστορικών μέσων όρων, ετησίως) αν και παράγει ψηλότερο ποσοστό του χρέους ως προς το ΑΕΠ σε σχέση με το βασικό σενάριο, το δημόσιο χρέος εξακολουθεί να διατηρεί πτωτική τάση και περιορίζεται στο 88,8% του ΑΕΠ το 2022, αποκλίνοντας από το βασικό σενάριο κατά 7,7 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 16: Ανάλυση ευαισθησίας δημόσιου χρέους

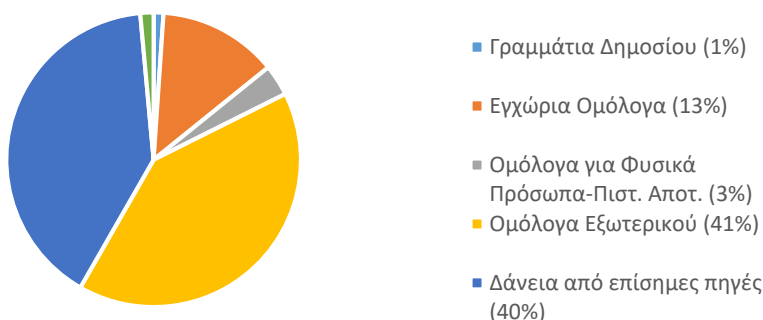

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

Το δημόσιο χρέος της Κυπριακής Δημοκρατίας προβλέπεται ν' ανέλθει γύρω στα €20,9 δισ. κατά το τέλος του 2019, μετά και από τις δύο εκδόσεις (tap issues of bonds) αρχές Οκτωβρίου του 2019 με την προσθήκη ποσού περίπου €400 εκ. σε δύο υφιστάμενα ομόλογα αναφοράς λήξεως 2034 και 2049 και της πρόωρης αποπληρωμής του ανεξόφλητου χρέους προς τη Ρωσική Ομοσπονδία. Η κατά χρηματοδοτικό εργαλείο κατανομή του δημόσιου χρέους κατά το τέλος του 2019 προβλέπεται να διαφοροποιηθεί σημαντικά σε σχέση με την αντίστοιχη κατανομή στο τέλος του 2018 κυρίως λόγω της έκδοσης Ευρωπαϊκών Μεσοπρόθεσμων Ομολόγων και της πρόωρης αποπληρωμής του Ρωσικού δανείου.

Συγκεκριμένα, το μεγαλύτερο μέρος του δημόσιου χρέους συγκεντρώνουν τα ομόλογα εξωτερικού, τα οποία προβλέπεται ν' ανέλθουν στο 41% στο τέλος του 2019. Η δεύτερη μεγαλύτερη κατηγορία του δημόσιου χρέους αφορά τον επίσημο δανεισμό, το μεγαλύτερο μέρος του οποίου αφορά δάνεια του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας (ΕΜΣ), του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ) και της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (ΕΤΕ), ο οποίος προβλέπεται ν' ανέλθει στο 40% του συνολικού χρέους στο τέλος του 2019. Το υπόλοιπο μέρος αφορά ομόλογα εσωτερικού, και ομόλογα για φυσικά πρόσωπα τα οποία προβλέπεται ν' ανέλθουν στο 13% και 3% αντίστοιχα στο τέλος του 2019. Πιο κάτω απεικονίζεται το δημόσιο χρέος κατά χρηματοδοτικό εργαλείο στο τέλος του 2019.

Διάγραμμα 17: Δημόσιο χρέος κατά χρηματοδοτικό εργαλείο στο τέλος του 2019

Πηγή: ΓΔΔΧ

Σημ.: Το άθροισμα των κατηγοριών χρηματοδοτικών εργαλείων ενδέχεται να αποκλίνει από το 100% λόγω στρογγυλοποιήσεων.

Το μέσο σταθμικό κόστος εξυπηρέτησης του δημόσιου χρέους, με την υπόθεση ότι τα επιτόκια των δανείων του ΕΜΣ και του ΔΝΤ θα κυμανθούν στα ίδια περίπου με τα σημερινά επίπεδα, εκτιμάται ότι θα περιορισθεί περίπου στο 2,2% στο τέλος του 2019 σε σύγκριση με 4,2% που ήταν στο τέλος του 2012. Η σταδιακή μείωση του κόστους αντικατοπτρίζει τη θετική επίδραση του χαμηλού κόστους δανεισμού από τον ΕΜΣ και το ΔΝΤ, των συναλλαγών διαχείρισης υποχρεώσεων χαρτοφυλακίου που εκτελούνται από το Γραφείο Διαχείρισης Δημόσιου Χρέους (ΓΔΔΧ), του περιβάλλοντος χαμηλών επιτοκίων στην ευρωπαϊκή αγορά κεφαλαίων καθώς επίσης και των αναβαθμίσεων του αξιόχρεου της Κυπριακής Δημοκρατίας από οίκους αξιολόγησης.

Όσον αφορά την εικόνα των βασικών δεικτών κινδύνου του δημόσιου χρέους όπως αυτοί θα διαμορφωθούν στο τέλος του 2019, αυτή προβλέπεται να διαφοροποιηθεί σημαντικά σε σχέση με τα επίπεδα που ίσχυαν στο τέλος του 2018. Διαφοροποιήσεις προβλέπεται να σημειωθούν στο ποσοστό του χρέους που λήγει εντός ενός έτους και εντός πέντε ετών καθώς επίσης και στη μέση σταθμική διάρκεια του συνολικού χρέους και εμπορεύσιμου χρέους. Συγκεκριμένα, εκτιμάται ότι το ποσοστό χρέους που λήγει εντός ενός έτους και εντός πέντε ετών θα διαμορφωθεί περίπου στο 8% και 41% αντίστοιχα στα τέλη του 2019 σε σύγκριση με 11% και 47% στο τέλος του 2018 λόγω κυρίως της πρόωρης αποπληρωμής του Ρωσικού δανείου. Σημειώνεται ότι, οι προγραμματισμένες λήξεις 5 Ευρωπαϊκών Μεσοπρόθεσμων Ομολόγων οι οποίες θα αποπληρωθούν εντός της επόμενης πενταετίας θα περιορίσουν το ρυθμό μείωσης του χρέους που λήγει εντός πέντε ετών. Η μέση σταθμική διάρκεια του συνολικού και εμπορεύσιμου χρέους προβλέπεται να διαμορφωθεί στα 7,5 και 7,0 χρόνια αντίστοιχα στο τέλος του 2019 σε σύγκριση με 5,9 και 4,3 χρόνια στο τέλος του 2018. Μέσα από την υλοποίηση της Μεσοπρόθεσμης Στρατηγικής Διαχείρισης Δημόσιου Χρέους, το ΓΔΔΧ επιδιώκει μεταξύ άλλων να διατηρήσει τη μέση σταθμική διάρκεια του χρέους σε υψηλά επίπεδα μέσω νέων εκδόσεων ομολόγων μεγαλύτερης διάρκειας αξιοποιώντας ταυτόχρονα το χαμηλό περιβάλλον επιτοκίων στις Ευρωπαϊκές αγορές.

Το ποσοστό χρέους σε κυμαινόμενο επιτόκιο προβλέπεται να κυμανθεί περίπου στα ίδια με τα περυσινά επίπεδα και δη στο 38%. Τα ρευστά διαθέσιμα προβλέπεται ότι θα υπερκαλύπτουν τις χρηματοδοτικές ανάγκες του επόμενων 9-μηνών στο τέλος του 2019, σύμφωνα με την Μεσοπρόθεσμη Στρατηγική Διαχείρισης Δημόσιου Χρέους.

Χρηματοδότηση για το 2019

Οι χρηματοδοτικές ανάγκες κατά το 2019, καλύφθηκαν κυρίως μέσω των εκδόσεων Ευρωπαϊκών Μεσοπρόθεσμων Ομολόγων. Τα έσοδα από την έκδοση Ευρωπαϊκών Μεσοπρόθεσμων Ομολόγων χρησιμοποιήθηκαν αφενός μεν, για ενίσχυση των ρευστών διαθεσίμων της Κυπριακής Δημοκρατίας για σκοπούς κάλυψης των λήξεων χρέους του επόμενου έτους, αφετέρου δε, για την πρόωρη αποπληρωμή του ανεξόφλητου χρέους προς τη Ρωσική Ομοσπονδία.

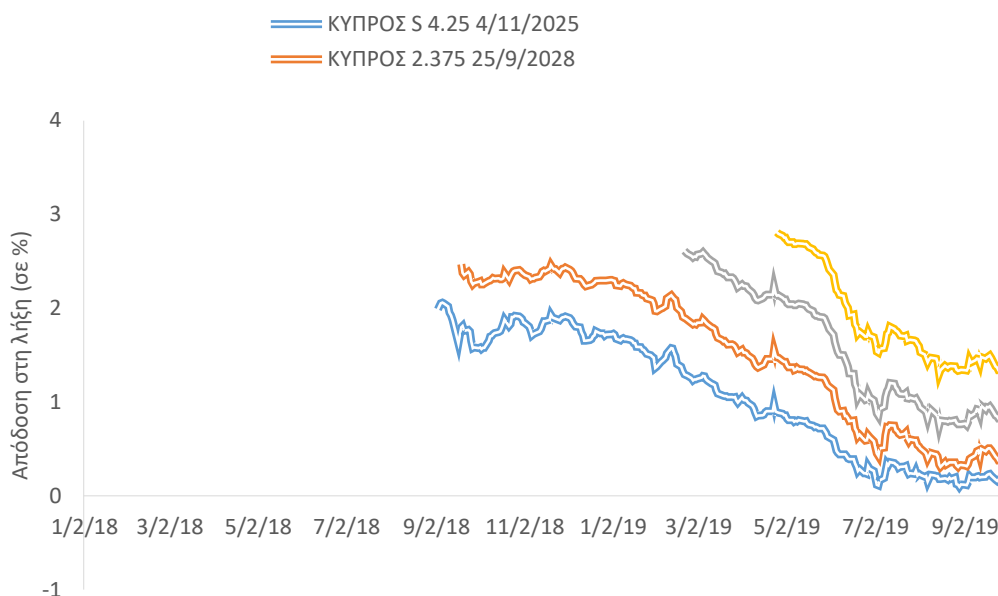
Πιο συγκεκριμένα, το Μάρτιο και Ιούνιο του 2019 εκταμιεύθηκε ποσό ύψους €17 εκ. και €40 εκ. αντίστοιχα από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων για τη χρηματοδότηση διαφόρων έργων και προγραμμάτων και των μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην Κύπρο. Προς το τέλος του έτους προβλέπεται ότι θα εκταμιευθεί ποσό ύψους περίπου €20 εκ. από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.

Κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου 2019, συνεχίστηκαν οι μηνιαίες εκδόσεις εξαετών κυβερνητικών ομολόγων με ιδιωτική τοποθέτηση για φυσικά πρόσωπα συνολικού ύψους περίπου €64 εκ., τα οποία φέρουν κλιμακωτό επιτόκιο συνδεδεμένο με τη διάρκεια κατοχής του ομολόγου από τον επενδυτή.

Τα βραχυπρόθεσμα Γραμμάτια Δημοσίου εκδίδονται σε μηνιαία βάση και ανανεώνονται καθ' όλη τη διάρκεια του έτους και αφορούν Γραμμάτια Δημοσίου 13 εβδομάδων. Η μέση σταθμισμένη απόδοση των εν λόγω Γραμματίων κατά την περίοδο Ιανουαρίου – Σεπτεμβρίου 2019 διαμορφώθηκε στο -0,10% σε σύγκριση με -0.04% που ήταν κατά την αντίστοιχη περίοδο του 2018.

Οι αποδόσεις των κυβερνητικών ομολόγων λήξεως του 2025, 2028, 2034 και 2049, όπως φαίνεται στο πιο κάτω Διάγραμμα, παρουσίασαν καθοδική πορεία κατά το 2019 φθάνοντας σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα ενόψει του περιβάλλοντος χαμηλών επιτοκίων στην ευρωπαϊκή αγορά, της βελτίωσης των δημόσιων οικονομικών και της πιστοληπτικής αξιολόγησης της Κυπριακής Δημοκρατίας. Σημειώνεται ότι, η μείωση των αποδόσεων επιτρέπει την αναχρηματοδότηση του δημόσιου χρέους με χαμηλότερο κόστος δανεισμού και βελτιώνει τη βιωσιμότητα του δημόσιου χρέους.

Διάγραμμα 18: Αποδόσεις ομολόγων λήξεως 2025, 2028, 2034 και 2049

Πηγή: Bloomberg

Οι αξιολογήσεις από διεθνείς οίκους παρουσιάζουν σημαντική βελτίωση από το 2013 και εντεύθεν όπως φαίνεται στον πιο κάτω πίνακα.

Πίνακας 9: Αξιολογήσεις Οίκων με τους οποίους υπάρχει συμβατική σχέση στο τέλος Σεπτεμβρίου 2019
Μακροπρόθεσμο χρέος

Οίκος Αξιολόγησης	Βαθμίδα στο τέλος Σεπτεμβρίου 2019			Βαθμίδα στο τέλος Σεπτεμβρίου 2013		
	Βαθμίδα	Προοπτική	Βαθμίδες προς την επενδυτική βαθμίδα	Βαθμίδα	Προοπτική	Βαθμίδες προς την επενδυτική βαθμίδα
DBRS	BBBL	Σταθερή	EK	CCC	Αρνητική	-8
Fitch	BBB-	Σταθερή	EK	CCC	Αρνητική	-7
Moody's	Ba2	Θετική	-2	Caa3	Αρνητική	-9
S&P's	BBB-	Σταθερή	EK	CCC+	Σταθερή	-7

EK = Επενδυτική κατηγορία

Ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες 2020-2022

Οι ανάγκες αναχρηματοδότησης, όπως αυτές προκύπτουν από το βασικό σενάριο μακροοικονομικής πολιτικής, είναι σε χαμηλά επίπεδα και κυμαίνονται περίπου από 7% του ΑΕΠ το 2020 και 2022 σε 2% του ΑΕΠ το 2021.

Συγκεκριμένα, οι ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες σε απόλυτους αριθμούς για το 2020 και 2022 προβλέπονται περίπου σε €1,5 δισ. και €1,6 δισ. αντίστοιχα ενώ για το έτος 2021 οι ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες, υπολογίζονται γύρω στα €0,5 δισ. Τα χρηματοδοτικά διαθέσιμα βρίσκονται σε υψηλά επίπεδα και συνάδουν με τον στόχο της κάλυψης των χρηματοδοτικών αναγκών των επόμενων 9 μηνών.

Πίνακας 10: Ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες, 2020-2022

Ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες	2020	2021	2022
Ανάγκες αναχρηματοδότησης ^{1/} σε € εκ.	2072 ^{2/}	1083	2159
Δημοσιονομικοί πόροι σε € εκ.	-597	-595	-562
Σύνολο ακαθάριστων χρηματοδοτικών αναγκών σε € εκ.	1475	488	1597
% του ΑΕΠ	6,6%	2,1%	6,6%

1/ = Δεν περιλαμβάνονται Γραμμάτια Δημοσίου που εκδίδονται και λήγουν εντός του ιδίου έτους

2/ = Περιλαμβάνει και το χρέος προς το ΔΝΤ που θα αποπληρωθεί πρόωρα

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ

Ο Προϋπολογισμός 2020 και το Μεσοπρόθεσμο Δημοσιονομικό Πλαίσιο (ΜΔΠ) 2020-22 κύριο στόχο έχουν την επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων του κράτους για τη διαφύλαξη της δημοσιονομικής σταθερότητας και την ορθολογική διαχείριση του δημοσίου χρέους, στηρίζοντας παράλληλα τη βιώσιμη ανάπτυξη, μέσα σε συνθήκες κοινωνικής συνοχής.

Παράλληλα, επιδιώκεται η υλοποίηση πρόσθετων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που θα οδηγήσουν σε βελτίωση της παραγωγικότητας και ανταγωνιστικότητας της οικονομίας, θέτοντας τις βάσεις για αύξηση του δυναμικού ρυθμού ανάπτυξης της οικονομίας και δημιουργίας νέων θέσεων εργασίας.

Μέσα στα πιο πάνω πλαίσια, το Στρατηγικό Σχέδιο Δημοσιονομικής Πολιτικής 2020-2022 περιγράφει τις δράσεις που αναπτύσσονται γύρω από το νέο αναπτυξιακό μοντέλο και την πολιτική για την κοινωνία. Το **νέο αναπτυξιακό μοντέλο** αφορά τις δράσεις για την ενίσχυση της ανάπτυξης των διαφόρων τομέων της οικονομίας και περιλαμβάνει ανάμεσα σε άλλα δράσεις για τον τομέα του τουρισμού, του ναυτιλιακού τομέα, των επαγγελματικών υπηρεσιών, της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και την ανάπτυξη και αξιοποίηση των ενεργειακών αποθεμάτων σε υδρογονάνθρακες στην Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη της Κύπρου.

Οριζόντιες πολιτικές και αναπτυξιακά έργα

Μέσω του προτεινόμενου κρατικού προϋπολογισμού καθίσταται εφικτή η υλοποίηση σημαντικών έργων και προγραμμάτων, όπως είναι τα έργα ηλεκτρονικής διακυβέρνησης που έχουν προγραμματιστεί, η περαιτέρω ενίσχυση της έρευνας και της καινοτομίας, η ίδρυση Υφυπουργείου Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής, η σύσταση και λειτουργία επενδυτικού ταμείου για παροχή χρηματοδότησης κεφαλαίου κυρίως σε καινοτόμες επιχειρήσεις (Equity Fund), η ανάπτυξη εφαρμογών της τεχνολογίας Blockchain στο δημόσιο τομέα, η υλοποίηση της Στρατηγικής Ανάπτυξης του Τροόδου, η νέα στεγαστική πολιτική και η προώθηση σημαντικών έργων υποδομής (αστικής ανάπτυξης, ενεργειακής υποδομής, οδικά, κτιριολογικά). Στον Προϋπολογισμό 2020 συμπεριλαμβάνεται επίσης πρόνοια ύψους €40 εκ για την προώθηση των εργασιών κατασκευής των υποδομών για την έλευση φυσικού αερίου. Οι πιστώσεις αυτές αποτελούν μέρος της συνολικής χρηματοδότησης του έργου ύψους €101,5 εκ. από το χρηματοδοτικό πρόγραμμα «Συνδέοντας την Ευρώπη» της Ε.Ε., υπό τη μορφή χορηγιών.

Διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις

Οι κυριότερες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις που προωθούνται αφορούν τη μεταρρύθμιση της δημόσιας υπηρεσίας, την τοπική αυτοδιοίκηση, την ολοκλήρωση της ενοποίησης των εποπτικών αρχών των ασφαλιστικών εταιρειών και των συνταξιοδοτικών ταμείων, την εφαρμογή της δεύτερης φάσης του Γενικού Συστήματος Υγείας τη μεταρρύθμιση των δικαστηρίων και την ίδρυση του Υφυπουργείου Καινοτομίας και Ψηφιακής Πολιτικής.

Φορολογική πολιτική

Οι φορολογικές εξελίξεις του 2019 αφορούν τα ακόλουθα:

- Νέες ρυθμίσεις στα τέλη κυκλοφορίας (ΤΚ) για μηχανοκίνητα οχήματα που εγγράφονται για πρώτη φορά στη Δημοκρατία, καθώς και κατάργηση των φόρων κατανάλωσης (ΦΚ) όλων των οχημάτων. Η απώλεια από την κατάργηση των ΦΚ αντισταθμίζεται μερικώς από την αναθεώρηση των ΤΚ, η οποία ενισχύει την περιβαλλοντική πολιτική της κυβέρνησης, χωρίς να αυξάνει δυσανάλογα το φορολογικό βάρος.
- Αξίζει να σημειωθεί πως εντός του 2019 εναρμονίσθηκε το εθνικό μας δίκαιο με την Ευρωπαϊκή Οδηγία 2016/1164 (γνωστή ως ATAD I) όπου εφαρμόζονται κανόνες κατά πρακτικών φοροαποφυγής που έχουν άμεση επίπτωση στη λειτουργία της εσωτερικής αγοράς. Οι κυριότερες πρόνοιες αφορούν εισαγωγή κανόνα περιορισμού των τόκων, καθώς και κανόνες για τις ελεγχόμενες αλλοδαπές εταιρείες και υπολογισμός του εισοδήματος αλλοδαπών εταιρειών, και γενικό κανόνα απαγόρευσης των καταχρήσεων. Εντός του 2020 αναμένεται να νομοθετηθούν οι πρόνοιες της αναθεωρημένης υπό αναφορά οδηγία η 2017/952 γνωστής ως ATAD II.

Πέραν των πιο πάνω, στο πλαίσιο της φορολογικής πολιτικής και στη βάση των δημοσιονομικών περιθωρίων, προωθούνται μέσα στο 2020 νέα φορολογικά κίνητρα:

- Αύξηση της έκπτωσης για συνεισφορές προσώπων σε συνταξιοδοτικά και ασφαλιστικά ταμεία στο 20% (δηλαδή από 1/6 σε 1/5 του ετήσιου μισθού) με την υποβολή των φορολογικών δηλώσεων του 2019.
- Μεταρρύθμιση του περί Χαρτοσήμων Νόμου, με στόχο την απλοποίηση και τη στόχευση σε συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας καθώς και σε συμβάσεις σε άλλους τομείς, για συμβόλαια αξίας πάνω από €50.000, προβλέπεται επίσης και η ηλεκτρονική χαρτοσήμανση των εγγράφων.
- Σε σχέση με την ενίσχυση της φοροεισπρακτικής ικανότητας του κράτους και την πάταξη της φοροδιαφυγής, έχει προωθηθεί το μέτρο της υποχρεωτικής υποβολής φορολογικής δήλωσης αλλά και το μέτρο της υποχρεωτικής αποδοχής ηλεκτρονικών πληρωμών.
- Εντός του 2020 αναμένεται επίσης, η έναρξη υλοποίησης της σημαντικής επένδυσης που αφορά στο νέο μηχανογραφικό σύστημα του Τμήματος Φορολογίας, ενώ θα τεθεί σε δημόσιο διάλογο το πλαίσιο για μια «Πράσινη» φορολογική μεταρρύθμιση.
- Προωθείται εκσυγχρονισμός της διαδικασίας αναγνώρισης και ελέγχου των φιλανθρωπικών ιδρυμάτων, τα οποία θα ονομάζονται πλέον ως Ιδιωτικοί Οργανισμοί Κοινής Ωφελείας. Το νέο νομοθετικό πλαίσιο θα βοηθήσει ώστε να υπάρχουν ενιαίες, ομοιόμορφες, ξεκάθαρες και διαφανείς διαδικασίες πιστοποίησης φιλανθρωπικών ιδρυμάτων και θα παρέχει την ευχέρεια στις αρμόδιες αρχές να ασκούν αποτελεσματικό και συστηματικό έλεγχο στους εγκεκριμένους οργανισμούς κοινής ωφελείας ώστε να διαπιστώνεται εάν λειτουργούν βάσει των αποδεκτών πλαισίων.

Συμφωνίες Διπλής Φορολογίας

Το δίκτυο Συμφωνιών Αποφυγής Διπλής Φορολογίας επεκτάθηκε περαιτέρω εντός του 2019 με την υπογραφή μιας νέας Συμφωνία με τη Δημοκρατία του Καζακστάν και ένα νέο τροποποιητικό

Πρωτόκολλο με το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βορείου Ιρλανδίας. Περαιτέρω, εντός του 2019 έχει τεθεί σε ισχύ οι συμβάσεις με την Ανδόρα, με την Σαουδική Αραβία και με το Ηνωμένο Βασίλειο της Μεγάλης Βρετανίας και της Βορείου Ιρλανδίας. Ακόμη, εντός του 2019 έχουν συνομολογηθεί τρεις νέες Συμφωνίες, με την Αραβική Δημοκρατία της Αιγύπτου, με την Ολλανδία και με την Ιορδανία, καθώς και δύο νέα τροποποιητικά Πρωτόκολλά με την Ελβετική Συνομοσπονδία και την Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας. Οι υπογραφές αναμένονται να λάβουν χώρα εντός του 2020.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ 2020

Ο Προϋπολογισμός του 2020, προσαρμοσμένος στις τρέχουσες εξελίξεις, αντικατοπτρίζει τους στρατηγικούς στόχους που έθεσε η κυβέρνηση και βασίζεται στις κατευθυντήριες γραμμές του Στρατηγικού Πλαισίου Δημοσιονομικής Πολιτικής (ΣΠΔΠ) 2020 - 2022 που ενέκρινε το Υπουργικό Συμβούλιο στη συνεδρία του στις 15/5/2019.

5.1 Προϋπολογισμός 2020

Οι δαπάνες του κρατικού Προϋπολογισμού του 2020, εξαιρουμένων των χρηματοοικονομικών ροών, προϋπολογίζονται σε ταμειακή βάση στα €7.488 εκ σε σύγκριση με €6.891 εκ το 2019, παρουσιάζουν δηλαδή αύξηση της τάξης του 8,7%. Οι πρωτογενείς δαπάνες το 2020 ανέρχονται στα €6.968εκ. σε σύγκριση με €6.306 εκ. του προηγούμενου χρόνου, δηλαδή παρουσιάζουν αύξηση 10,5%.

Κατανομή Πρωτογενών Δαπανών κατά Υπουργείο

Η κατανομή των πιστώσεων κατά υπουργείο έγινε αφού λήφθηκαν υπόψη οι προτεραιότητες πολιτικής της Κυβέρνησης όπως αντικατοπτρίζεται στο Στρατηγικό Πλαίσιο Δημοσιονομικής Πολιτικής 2020 - 2022 που έχει υιοθετηθεί από το Υπουργικό Συμβούλιο καθώς και οι δεσμεύσεις/υποχρεώσεις του κάθε Υπουργείου χωριστά.

Πίνακας 10: Πρωτογενείς Δαπάνες κατά Υπουργείο 2018-2022

Υπουργεία/Υφυπουργεία/Ανεξάρτητες Υπηρεσίες	Πραγματικές δαπάνες 2018	Εγκεκριμένος Προϋπολογισμός 2019	Προϋπολογισμός 2020	ΜΔΠ 2021	ΜΔΠ 2022
	εκ.	εκ.	εκ.	εκ.	εκ.
Συνταγματικές Εξουσίες	69	91	104	92	88
Συνταγματικές Υπηρεσίες	27	27	27	29	30
Ανεξάρτητες Υπηρεσίες	18	17	20	20	20
Υφυπουργείο Τουρισμού	0	48	51	48	48
Υφυπουργείο Ναυτιλίας	5	10	11	11	11
Υπουργείο Άμυνας	382	359	367	361	361
Υπουργείο Γεωργίας, Αγροτικής Ανάπτυξης	265	238	269	274	280
Υπ. Δικαιοσύνης και Δημοσίας Τάξεως	273	298	332	334	341
Υπουργείο Ενέργειας, Εμπορίου και Βιομηχανίας	52	49	103	93	56
Υπουργείο Εργασίας, Πρόνοιας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων	1.017	964	971	971	969
Υπουργείο Εσωτερικών	444	518	553	543	541
Υπουργείο Εξωτερικών	69	87	91	88	87
Υπουργείο Οικονομικών	1.148	1.369	1.428	1.728	1.827
Ανεξάρτητα Γραφεία	66	248	256	260	261
Υπουργείο Παιδείας, Πολιτισμού, Αθλητισμού	1.031	1.079	1.155	1.171	1.182
Υπουργείο Μεταφορών, Επικοινωνιών και Έργων	262	283	304	332	351
Υπουργείο Υγείας	600	621	927	600	600
ΣΥΝΟΛΟ	5.730	6.306	6.968	6.954	7.054

5.2 Απασχόληση στο Δημόσιο Τομέα

Ο Προϋπολογισμός για το 2020 συνεχίζει να περιλαμβάνει μέτρα συγκράτησης της απασχόλησης και του ύψους των επιδομάτων / αποζημιώσεων / οικονομικών ωφελημάτων. Η συνολική απασχόληση στο δημόσιο τομέα παρουσιάζει μείωση από 52.267 την 1.12.2012 σε 47.352 στις 30.6.2019, εξαιρουμένων 3.000 περίπου Συμβασιούχων Οπλιτών (ΣΥΟΠ) που έχουν αντικαταστήσει 3.400 περίπου κληρωτούς οπλίτες. Ειδικότερα, τα κύρια χαρακτηριστικά του Προϋπολογισμού 2020, σε σχέση με τα θέματα προσωπικού, αφορούν στα ακόλουθα:

(i) Μη παραχώρηση γενικών αυξήσεων και προσπάθεια συγκράτησης άλλων άμεσων ή έμμεσων μισθολογικών αυξήσεων για το 2020, λαμβάνοντας υπόψη ότι:

- από την 1η Ιανουαρίου 2017 καταργήθηκε η έκτακτη εισφορά που είχε επιβληθεί στις απολαβές των εργαζομένων το 2011, τόσο για τον ιδιωτικό όσο και για το δημόσιο τομέα,
- από την 1η Ιανουαρίου 2017 παραχωρούνται κανονικά οι ετήσιες προσαυξήσεις, που είχαν ανασταλεί από το 2012, αλλά και η αυξημένη μισθοδοσία σε περίπτωση προαγωγής που είχε ανασταλεί από τις 20.06.2014,
- από την 1η Ιανουαρίου 2018 εφαρμόζεται το αναθεωρημένο πλαίσιο της ΑΤΑ, που είχε ανασταλεί από το 2012 και το οποίο προνοεί παραχώρηση του ήμισυ του ρυθμού αύξησης της ΑΤΑ στις περιπτώσεις αύξησης του σχετικού Δείκτη, αποφεύγοντας τη μείωση της ΑΤΑ όταν ο Δείκτης είναι αρνητικός,
- από την 1η Μαρτίου 2017 έχει υπάρξει μερική αναθεώρηση των μέτρων που αφορούν στα επιδόματα / αποζημιώσεις για απασχόληση με το σύστημα βάρδιας ή / και υπερωριακά, και
- από την 1η Ιουλίου 2018 έχει νομοθετηθεί η σταδιακή μείωση των αποκοπών στις απολαβές και συντάξεις των εργαζομένων και συνταξιούχων του δημόσιου και ευρύτερου δημόσιου τομέα με πλήρη κατάργηση τους την 31η Δεκεμβρίου 2022.

(ii) Συνέχιση της απαγόρευσης πλήρωσης κενών μόνιμων θέσεων Πρώτου Διορισμού, Πρώτου Διορισμού και Προαγωγής και Προαγωγής στο δημόσιο και στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Οι περιπτώσεις που δικαιολογούν εξαίρεση από την απαγόρευση, θα συνεχίσουν να εξετάζονται σύμφωνα με τις πρόνοιες των περί της Απαγόρευσης Πλήρωσης Κενών Θέσεων στο Δημόσιο και Ευρύτερο Δημόσιο Τομέα (Ειδικές Διατάξεις) Νόμων του 2013 έως 2017.

(iii) Συνέχιση της απαγόρευσης πρόσληψης εργοδοτούμενων ορισμένου χρόνου στη δημόσια υπηρεσία για το 2020, με εξαίρεση αυτούς που περιλαμβάνονται στο άρθρο 16 του περί Προϋπολογισμού Νόμου, με ιδιαίτερη έμφαση στον τομέα της Δικαιοσύνης, στην ενδυνάμωση του ελέγχου των δημοσίων δαπανών και στην Παιδεία. Σημειώνεται ότι, στον Προϋπολογισμό του 2020 προτείνεται αύξηση της απασχόλησης εργοδοτούμενων ορισμένου χρόνου σε σχέση με το 2019 κατά 15 άτομα και 860 ανθρωπομήνες οι οποίοι θα απασχοληθούν στο Υπουργείο Εσωτερικών, Υπηρεσία Μέρμνας και Αποκατάστασης Εκτοπισμένων και στο Υπουργείο Οικονομικών, Στατιστική Υπηρεσία, ενώ μειώνεται ο αριθμός των εγκρίσεων για απασχόληση προσωπικού στο Υπουργείο Υγείας, λόγω της μεταφοράς αρμοδιοτήτων στον Οργανισμό Κρατικών Υπηρεσιών Υγείας.

(iv) Συνέχιση της απαγόρευσης πρόσληψης ωρομίσθιου κυβερνητικού προσωπικού και ωρομίσθιου κυβερνητικού προσωπικού για εποχιακές ή έκτακτες ανάγκες, με εξαίρεση τις περιπτώσεις που περιλαμβάνονται στο Άρθρο 16 του περί Προϋπολογισμού Νόμου.

(v) Συνέχιση της προώθησης της κινητικότητας του προσωπικού, τόσο εντός και μεταξύ των Υπουργείων / Υπηρεσιών, όσο και στον ευρύτερο Δημόσιο Τομέα, για κάλυψη αναγκών στελέχωσης.

(vi) Πρόνοια για μισθοδοτική αναβάθμιση της δομής θέσεων Τεχνικού Χημείου, στα πλαίσια της γενικότερης αναβάθμισης των παρεχόμενων υπηρεσιών του Γενικού Χημείου του Κράτους, καθώς και των θέσεων Βοηθών Γραφείου που εκτελούν γραμματειακά καθήκοντα. Επιπλέον, με αφορμή την τελευταία περίπτωση, κρίθηκε αναγκαίο όπως αναβαθμιστούν μισθολογικά όλες οι περιπτώσεις εργοδοτούμενων αορίστου χρόνου (ΕΑΧ) που εκτελούν γραφειακά καθήκοντα, για σκοπούς ίσης μεταχείρισης, και πιο συγκεκριμένα οι: ΕΑΧ για γραφειακά καθήκοντα, ΕΑΧ Βοηθεί Γραφείου, ΕΑΧ για γραφειακά καθήκοντα Βουλής των Αντιπροσώπων, ΕΑΧ για εκτέλεση γραφειακών καθηκόντων κτηματολογίου, ΕΑΧ για εκτέλεση γραφειακών καθηκόντων στο Υπουργείο Υγείας και ΕΑΧ Βοηθεί Εσωτερικών Προσόδων.

(viii) Διατήρηση των ρυθμίσεων που αφορούν στην καταβολή επιδομάτων, αποζημιώσεων και άλλων οικονομικών ωφελημάτων, σύμφωνα με τις Σημειώσεις 17 και 29 του Πρώτου Πίνακα Δελτίων Δαπανών του περί Προϋπολογισμού του 2019 Νόμου του 2018.

(ix) Πρόταση για δημιουργία 207 θέσεων και κατάργηση 107 θέσεων, (35 θέσεις καταργούνται πλήρως με τον κρατικό Προϋπολογισμό του 2020 και 70 σημειώνονται με διπλό σταυρό και θα καταργηθούν με την αφυπηρέτηση των κατόχων τους). Επιπρόσθετα, στα πλαίσια του Προϋπολογισμού 2020, προωθείται η υλοποίηση υφιστάμενων ρυθμίσεων του προϋπολογισμού, η οποία περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, τη δημιουργία, κατάργηση ή / και σημείωση με διπλό σταυρό πρόσθετων θέσεων.

Πρόσθετα με τις πιο πάνω ρυθμίσεις προωθείται η σύσταση Ταμείου Επαγγελματικών Συνταξιοδοτικών Παροχών (Ταμείο Προνοίας), από το 2020, για το δημόσιο και ευρύτερο δημόσιο τομέα για όσους εργαζόμενους δεν καλύπτονται από το υφιστάμενο σχέδιο συντάξεων ή τα υφιστάμενα σχέδια του ευρύτερου δημόσιου τομέα.